REVISTA

orfeó català

MÈXIC

SEGONA ÈPOCA / NÚM. 29 / PRIMAVERA DE 1995

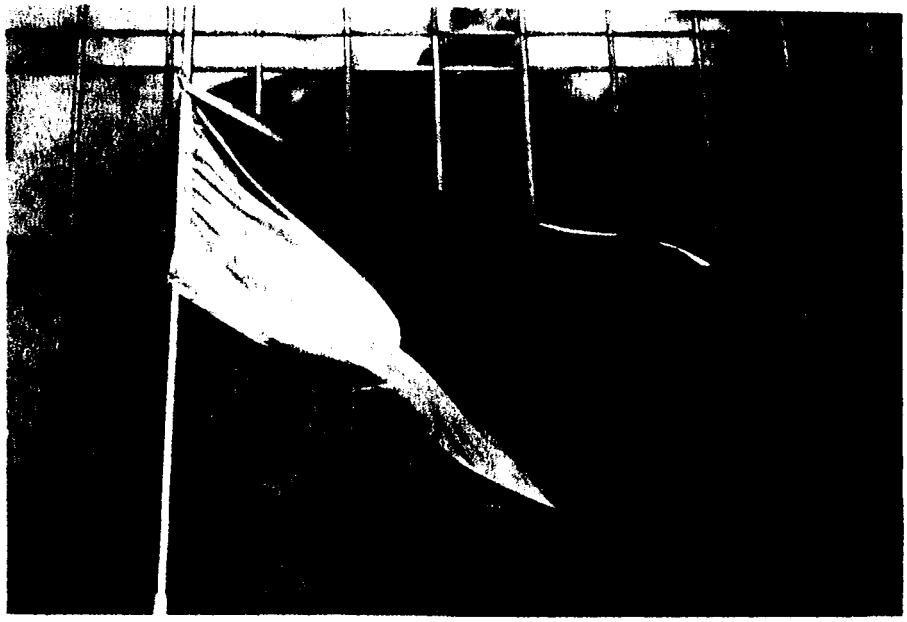

Assegurem la qualitat

Des de 1864 assegurem la qualitat del nostre servei amb una gestió eficaç a través d'una **extensa xarxa d'oficines** i agents professionals.

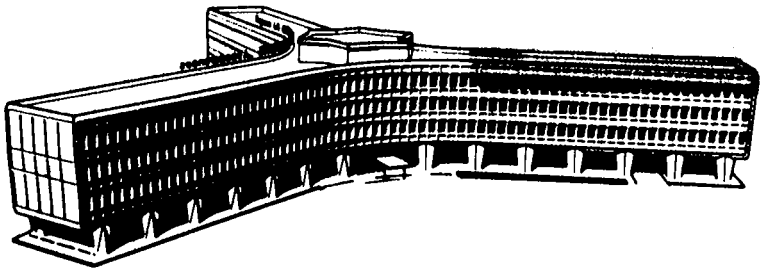

Assegurances CATALANA OCCIDENT

Asseguradors des del 1864

Oficines Centrals Edifici CATALANA OCCIDENTE. Av. Alcalde Barnils. Tel. (93) 582 05 00
Télex 93873. Telefax (93) 582 06 41. Apartat 29. 08190 SANT CUGAT DEL VALLÈS (Barcelona)

La cultura es mereix el nostre màxim interès

Potenciar la cultura és potenciar la creativitat, la convivència, el progrés, i tot allò que enriqueix una societat moderna i avançada.
Al Banc Sabadell, la cultura ens mereix el màxim interès.

Banc Sabadell

OFICINA DE REPRESENTACIÓ DEL BANC SABADELL A MÈXIC
FERNANDO REVILLA - REPRESENTANT
Montes Urales Sur 723-3 Colonia Lomas de Chapultepec 11000 México, D.F.
Tels: 202 35 37 202 27 33 202 35 50 Fax (525) 202 26 83

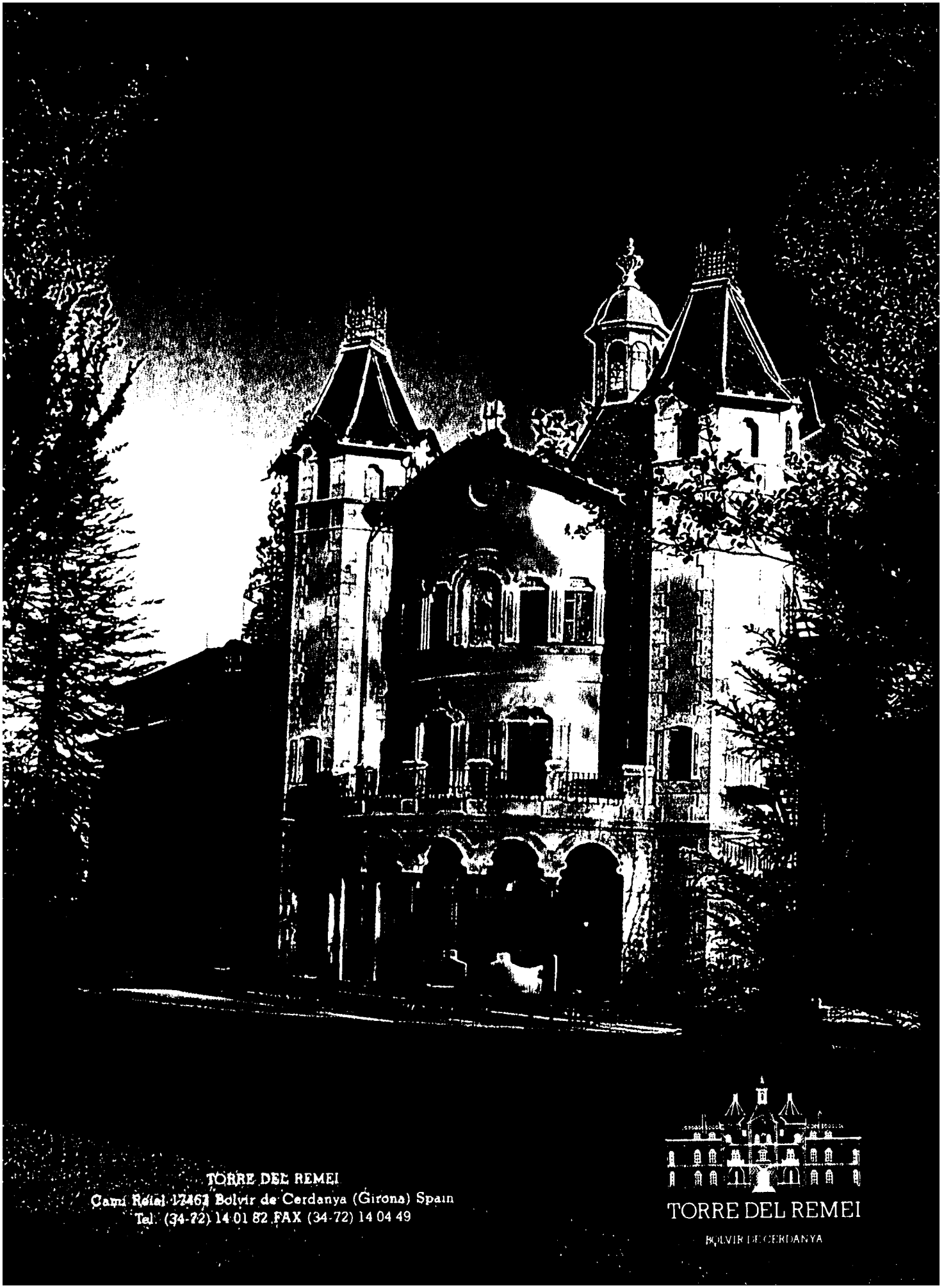
TORRE DEL REMEI
Camí Reial 17461 Bolvir de Cerdanya (Girona) Spain
Tel. (34-72) 14 01 82 FAX (34-72) 14 04 49
TORRE DEL REMEI
BOLVIR DE CERDANYA

Museu Nacional de l'Automòbil

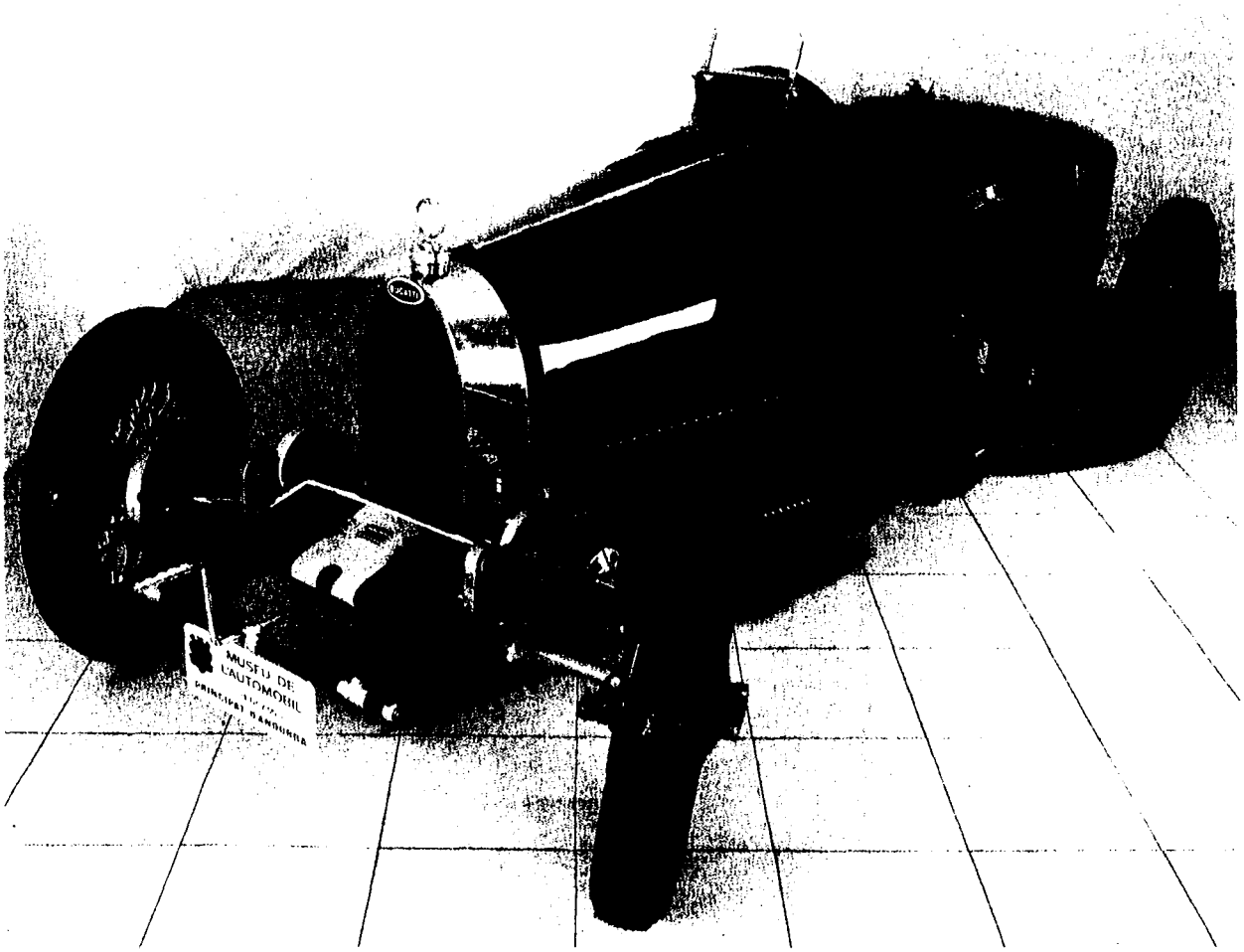

L'automòbil, com a eina de transport, ha evolucionat fins esdevenir un símbol d'independència i llibertat individual. Aquest homenatge a l'automoció permet viatjar en el temps admirant una magnífica col.lecció de vehicles (bicicletes, motos i cotxes) de totes les èpoques

Andorra

EL PAÍS DELS PIRINEUS

HOTEL ★★★★ LUXE
ROC BLANC
ANDORRA

SILK-FACE

NOVA PELL EN DEU DIES

elimini les seves arrugues

sense cirurgià

sense anestèsia

sense injectables

ABANS

DEU DIES DESPRÈS

ABANS

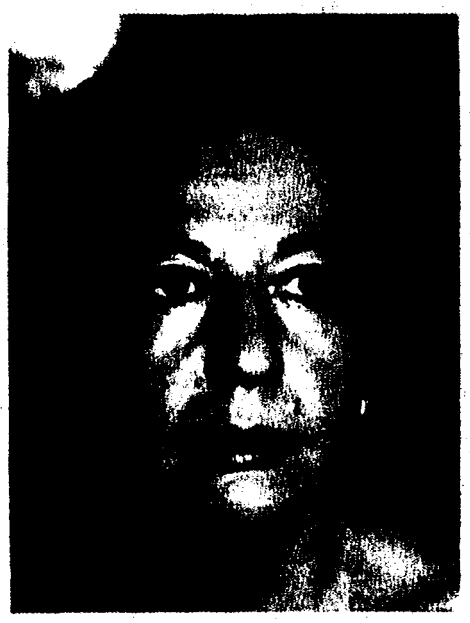

DEU DIES DESPRÈS

VENEM KNOW-HOW EXCLUSIU PER A CADA PAIS

SILK-FACE

Alta tecnologia que supera altres tècniques anti-arrugues

Plaça Co-Prínceps 5. Les Escaldes-Andorra-Europa
Telex: 224 AND
Fax: 60 244
Telèfons: ANDORRA 21 486
INTERNACIONAL (33 628) 21 486

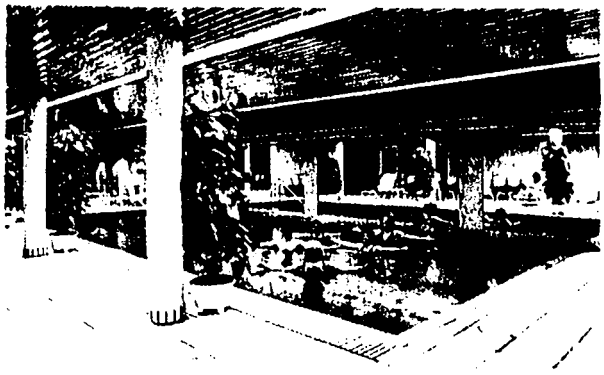

CENTRE TERMAL ROC BLANC ANDORRA

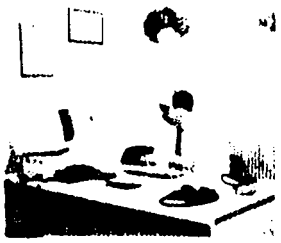

teràpies per al sistema circulatori (insuficiència venosa, pesantor de cames, esclerosi vascular):

- **pressoteràpia**
- **drenatge limfàtic**
- **algoteràpia**
- **messoteràpia**

altres programes:

- antiestrès
- aprimament
- aprimador reductor
- antitabac
- tractament gerovital (Dra. Asl
- thymoteràpia
- balneo teràpia
- oxigenoteràpia
- acupunctura

PROGRAMES PRE I POSTOPERATORIS

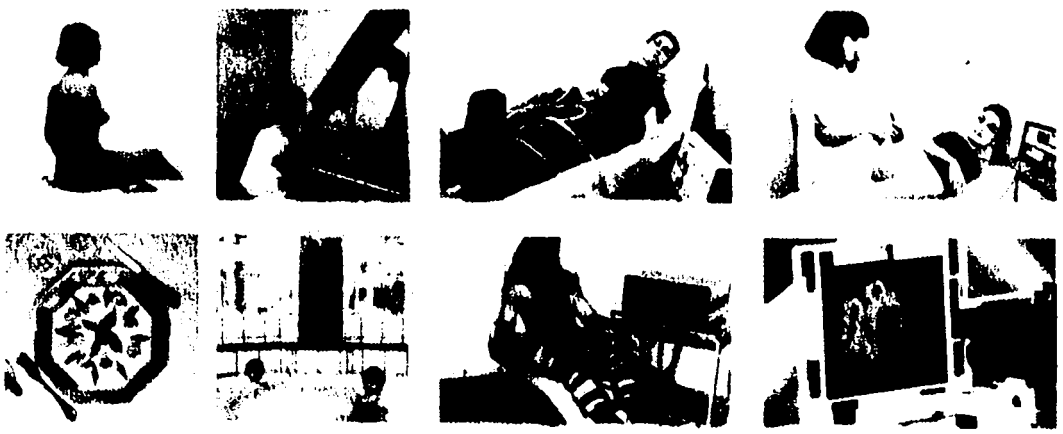

GENERALITAT DE CATALUNYA

gent DE MOLTS LLOCS.

Catalunya és una voluntat d'ésser i de viure junts; no és una imposició.

Catalunya és una voluntat en la qual coincidim gent vinguda de molts llocs. De tot el sud de França ara fa tres segles. De tot Espanya des de fa cent anys. Una voluntat emmarcada en unes coordenades permanents culturals i lingüístiques, de mentalitat i de consciència col·lectives, però que sempre ha acollit obertament tothom que hi ha vingut.

Gent de molts llocs i que ara és de Catalunya. Perquè català és tothom que viu i treballa a Catalunya i que en vol ésser. Hom és català per la voluntat i pel treball, pel pacte implícit de voler-ne ésser i de voler continuar 1000 anys d'història. Hom és català perquè també ho és el futur dels nostres fills i néts.

Som 6 milions de persones que estem fent el nostre país, que fem Catalunya, per a tots i cadascun de nosaltres.

La gent és la força de Catalunya.

LA gent ÉS LA FORÇA DE CATALUNYA

Els millors plans de Finançament

COMERCIAL AUTOMOTRIZ DE POZA RICA, S.A. DE C.V.
Blvd. Lazaro Cárdenas No. 1202
Tel. (91 782) 36392 y 33817
Col. 27 de Septiembre
C.P. 93320
Poza Rica, Ver.

TUXPAN AUTOMOTRIZ, S.A. DE C.V.
Arteaga No. 45
Tel. (91 783) 45897 y 401 11
y 40270
Col. Centro C.P. 92800
Tuxpan, Ver.

CAMIONES DE TAMPICO, MADERO Y ALTAMIRA, S.A. de C.V.
Av. Hidalgo No. 1609
Tel. (91 12) 17054 y 170604
Col. Manero C.P. 89170
Tampico, Tamps.

TAXQUEÑA AUTOMOTRIZ, S.A. DE C.V.
Miguel A. de Quevedo No. 1030
Tel. (915) 5440184 y 6899366
Col. Atlántida C.P. 04370
México, D.F.

AUTOMOVILES COMPACTOS DE SAN LUIS, S.A. DE C.V.
Cuauhtemoc No. 880
Tel.13-28-29 13-50-54
Col. Burócrata C.P. 78270
San Luis Potosí, S.L.P.

DISTRIBUIDORA VOLKSWAGEN DE TAMPICO, S.A. DE C.V.
Blvd. A. López Mateos No. 4102
Tel. (9112) 281075 y 281288
Col. Universidad C.P.89339
Tampico Tamps.

MANTE AUTOMOTRIZ, S.A. DE C.V.
Luis Echeverría y Magiscatzin S/N
C.P. 89800 Tel. (91123) 21711 y 21712
Cd. Mante, Tamps.

Un grup especial per al client més distingit

GRUPO LTV, S.A. DE C.V.

REVISTA DE L'ORFEÓ CATALÀ DE MÈXIC

Director
Martí Soler-Vinyes

Consell Editorial:
Bartomeu Costa-Amic,
president
Manuel R. Gaya i Canalda
Ramon Palazon i Bertran
Rodolf Santamaria i Playà
Josep Vidal i Aluja

Col.laboradors:
Ana Maria Palazon
Ferran Andreu i Rodríguez
Pau Ruiz i Gusils

Disseny i art:
Ramon Andreu i Dalmau
Jaume Soler Frost

ORFEÓ CATALÀ DE MÈXIC, A. C.
CONSELL DIRECTIU ANY 1995
President
Bartomeu Costa-Amic
Vice-president
Rodolf Santamaria i Playà
Secretari
Carles Gerhard i Hortet
Vice-secretari
Nèstor Calvet i Casanovas
Tresorer
Josep M. Mendizabal i Cornudella
Comptadora
Gabriela Nadal i Gama
Bibliotecària
Rosa M. Duran i Gili
Vocals
Emili Folch i Socias
Núria Casals i Domingo
Josep Oliveres i Vidal
Carles Bohigas i Bosch
Marta Ros i Bosch

Administradora:
Magdalena Úrsul i Solanes †

Redacció i Administració:
Marsella 45, Colonia Juárez
06600 MÉXICO, D. F.
Telèfons: 207 51 14 / 525 09 25
Fax: 207 9310

Els autors són els únics responsables dels articles que signen

IMPRESO EN MÉXICO POR
Litoarte, S. A. de C. V.

Sumari

EDITORIAL
Magdalena Úrsul i Solanes, per Anna Maria Palazon [7]

POESIA
Mercat dAmeca, per Àlex Susanna [8]
Mutis per a la Magda, per Martí Soler-Vinyes [9]

COMARQUES DE CATALUNYA
La Catalunya profunda, per Ramon Andreu [10]

PRESÈNCIA DE MÈXIC
Dels germans Llamp i Llampec, de la seva muller Gripau i daltres parents divins que viatgen pel món, per Maria Rosa Palazon Mayoral [13]

ASSAIG
El mercat de ferros de Santa Rosa a Puebla, una tradició de 36 anys, per Mireia Viladevall i Guasch [17]

QUADERN D'APUNTS
L'empenteta de l'Acadèmia, per Josep Ribera i Salvans [19]

ART
El pensament d'un arquitecte, per Ramon Andreu i Dalmau [21]

EXCURSIONISME
Una mica d'espeleologia a Mèxic, per Ferran Andreu [25]

NECROLÒGICA
Ha mort Joan Crexell, per Josep Ribera i Salvans [28]

LA PAELLA PEL MÀNEC
Un dia de cacera, per Lluís Marcet [29]

L'AUTOMÒBIL
Autologia contemporània (quarta part), per Jordi R. Gaya García [30]

REMEMBRANCES
Singulars anecdòtics III, per J. C. (Pep Poncell) [31]

UNA MICA D'HISTÒRIA
Can Culleretes, per Josep M. Lladó [32]

ORFEÓ CATALÀ DE MÈXIC
Història d'un document, per Josep Ribera i Salvans [38]

Notícies [44]

EDITORIAL

Magdalena Úrsul i Solanes

ANNA MARIA PALAZON

La Magda no s'ha acomiadat; se n'ha anat sense dir adéu. I aquest no era pas el seu costum. Ella sempre era l'última en anar-se'n. No, la Magda no era pas complimentosa, era d'una sinceritat moltes vegades tallant.

La Magda era part del grup que ens integràrem a l'Orfeó Català de Mèxic, fa cinquanta anys. Els nostres pares ens hi portaren, i nosaltres el férem nostre. La massa coral, l'esbart dansaire, poc després la joventut, el grup excursionista, l'equip de futbol. Magda sempre va ser-hi a tot. No, la Magda no era d'entusiasmes cridaners. La Magda hi participava amb el sentit de pertinença que sols ella tenia i amb el seu tarannà seriós, que en els joves més ximples no ens acabava d'agradar.

Jo, com molts d'altres, vaig deixar d'anar a l'Orfeó. Però no va ésser per massa temps. A mi, com a d'altres, la Magda ens hi va fer tornar. No, la Magda no oblidava. La Magda conservà per sempre tots els amics.

L'amistat, per la Magda, era una activitat constructora que ella bastia. No, la Magda no demanava que et recordessis d'ella. La Magda t'anava a cercar. La comunió del treball, del produir, el goig de descobrir, de compartir era el que ella demanava als amics.

La Magda era, abans que res, rubinenca; cap ciutat de Catalunya era tan important com la mil·lenària Rubí. I nosaltres ens n'hi enfumiem. No, la Magda no tenia gran sentit de l'humor; però sabia seguir la gresca i la gaudia: la Magda fruïa tot allò que feia junt amb els amics.

No, els amics de la Magda no eren tots catalans. La Magda estimava i coneixia Mèxic. Recórrer la República, ficar-se als poblets més estranys, sense pensar com se'n sortiria, trobar un tèxtil o una peça de ceràmica i xerrar amb l'artesà, eren uns dels seus grans plaers. No, la Magda no sols era catalana, també era mexicana. Va demanar i obtenir la nacionalitat mexicana amb la responsabilitat que la Magda posava a tots els seus actes.

La catalanitat de la Magda era, com la Magda, ferma, sense carrinclonades, sense llaçets ni pagesets. La Magda s'identificava amb la Catalunya actual, sense oblidar les seves contradiccions i s'havia posat la tasca de fer-la conèixer. No, la Magda no feia discurs, sols posava el punt on calia i treballava. Treballava per agermanar Catalunya i Mèxic. I ens entusiasmava per tal que hi col·laboréssim. No, la Magda no exigia, sabia conèixer els amics i empenye'ns, demanant-nos ajut per allò que més ens plaïa i feia que ho gaudíssim tots plegats.

Aquest mes de gener la Magda se n'ha anat per sempre i se n'ha endut un tros de nosaltres. No, ja no res serà com abans.*

PORTADA: Josep Guinovart, sèrie Marroc, tècnica mixta (foto cortesia de la Galeria Pecanins)

Mercat d'Ameca

ÀLEX SUSANNA

A Josep Vidal i Magdalena Úrsul

Sota l'esguard sempre nevat
dels dos volcans de màgics noms
– Popocatepetl i Iztaccihuatl –
s'ajeu, confiat, el mercat d'Ameca
com un petit regne
al qual res no falta
i on cada dia homes i dones,
velles i vells, infants i bèsties,
es disposen a celebrar
un dels més antics ritus de la vida...

A l'hora en què el cel tot just badalleja,
de la gran vall o de dalt la muntanya,
tothom hi aflueix, en tropell,
afeixugat del molt que duu pels altres,
però content de saber el que l'espera
perdut entre tant tràfec...

A poc a poc s'arraïma la gent
sota panxuts tendals
i esclarissats dossers,
i veieu com basteixen sòcols de patates,
i es formen túmuls de verdures i llegums,
i creixen munts de cogombres,
remolatxes i carbassons,
i s'alcen piràmides de formatges,
de fruita virolada que us esquitxa els ulls,
i es desfermen focs on coure les carns
que allí mateix tastareu, especiades,
i comença un creixent vaivé de gent
que es busquen i s'esquiven,
riallosos, sorneguers,
i és llavors que el mercat
de sobte deixondit
enfila el tortuós camí
de les transaccions.

Però no sols es mira i es compra, a Ameca,
sinó que s'hi parla, s'hi juga,
s'hi crida i s'hi plany,
s'hi barata tota mena d'informació:
el mercat és una gran conversa,
un murmuri creixent,
una apoteosi de veus i cridòries,
insinuacions, instigacions
que s'enllacen i s'aferren
com heures invisibles
a les parets del nostre cor,
d'on n'arrenquen empostissats i coberts,
tot allò que ens arrecera,
per deixar-nos més a la serena...
La vida, llavors, discorre fàcil
i ubèrrima com un riu cabalós
que tot ho aplega
i res no deixa endarrere,
car sap prou que joiells i sorralla,
i tresors i deixies,
ben sovint es confonen i relleven...

Al mercat d'Ameca
la vida entra pels porus,
intensa, desafiant,
i és una ofrena a tots els sentits,
que veuen, palpen, oloren,

degusten i senten sense aturall,
fins que de sobte ens adonem
que res no ens falta
sinó convertir-nos en una
d'aquelles escultures vivents
que trobem, esparses,
allí on menys ho esperem,
dessota cap tendal, solitàries,
com discretíssims punts de gravitació
o frèvoles columnes del mercat,
carregades d'anys, colrades pel sol,
gairebé immòbils i submises,
però sàvies de saber
com deixar passar el temps
davant d'un cistell ple de fruita
i no immutar-se d'un tal aldarull
al seu voltant:
res, tan sols la vida
que parla i manoteja com un infant orat;
res, tan sols la vida
que pugna per fer-se sentir
abans no l'engorgi l'última llum.

[Del llibre *Boscos i ciutats,* Barcelona, Columna, 1994]

*

Mutis per a la Magda

MARTÍ SOLER-VINYES

Hi ha una frisança que em divideix l'alè
una revolada d'ocells que m'omple la vista
una història que es perd sota les petges
un mar que separa i uneix esperança i espera

*

Vull recordar, tanmateix, aquell primer dia
Una primera vegada que es repetí
sense quimera
ça com lla
camí del Yucatán
camí dels quatre vents
dels quatre sols que es desfan a la història
– trenquem la terrissa
que ja és l'hora del cinquè!

*

Aquest torça a la dreta
aquell altre a l'esquerra
aquell puja i es perd
aquest em deixa a l'atzar.

*

Si vols sortirem tots plegats a l'espera
No s'albira més horitzó que l'espera
Recorda'm ara i adés que ens veurem a l'espera

*

Som a la llinda de qui ens espera

La Catalunya profunda

RAMON ANDREU

A l'alta edat mitja, el comte i marquès Guifré, guerrer sorgit de la fosca i confosa història pirinenca, establí d'un cop i per sempre la primacia política de Barcelona i la independència nacional. Va néixer a mitjans del segle IX i morí vers el 898. L'anomenaven el Pilós, no sabem ben bé si per que guerrejava amb un *pilum* (llança romana), perquè el territori en el que governava al nord de Catalunya era molt feréstec (*pilosus*, l'arrel llatina de pilós, també vol dir cobert d'herbes), o, segons conta la llegenda, tenia pèl per tot arreu, fins i tot a la planta del peu, motiu pel que era fàcilment reconegut. Malgrat tot, les conseqüents generacions de catalans han optat per creure que l'abundància de pèl constitueix un signe inequívoc de la reencarnació de les virtuts de Guifré el Pilós.

Beget

Ell i el seu germà, en menys d'una dècada, es varen fer els amos de la major part de la Catalunya vella —els comtats d'Urgell, Cerdanya, Barcelona, Osona, Rosselló i Girona—, expulsant als senyors francs i convertint-se en el darrer comte català investit per un emperador carolingi, perquè des d'aleshores el llinatge dels comtes catalans es va generar per sí mateix.

El comte Guifré, que no era pas ruc, es va adonar ràpidament que si volia que la història el jutgés amb benevolència calia fer bons tractes amb els intel·lectuals de l'època: el clergat. Així va emprendre una política d'importants donacions a monestirs i esglésies que ens han deixat mostres com Santa Maria de Formiguera (873), Santa Maria de la Grassa (878), Sant Joan de Ripoll (construït per la seva germana, l'abadessa, al 885), Sant Joan de les Abadesses (per la seva filla al 887), Santa Maria de Ripoll (888) i Sant Pere de Ripoll (890).

La llegenda ens ha fet arribar moltes i variades fetes d'en Guifré el Pilós, entre elles la molt coneguda que explica la creació de l'escut català: quatre barres de sang sobre camp d'or. La llegenda ens diu que lluitant en Guifré a les ordres de Ludovicus Pius, va caure ferit greument pels sarraïns al setge de Barcelona. Ludovicus el va anar a veure a la seva tenda, on reposava, i es va adonar que el seu escut només era cobert d'or sense cap blasó. Com a divisa, Ludovicus va mullar els dits a la sang d'en Guifré i els va passar per l'or de l'escut. Malgrat els poetes i pintors nacionalistes que han elevat aquesta escena fins les mes altes alçades romàntiques, es de difícil

La Majestat de Beget

realitat històrica, doncs Ludovicus va morir abans de que nasqués en Guifré.

Totes les edificacions d'en Guifré i els seus primers descendents es troben al nord, a la Catalunya Vella, al voltant de la Cerdanya, l'àrea de Ripoll i Sant Joan de les Abadesses. Als fills de Ripoll els agrada creure que el seu poble es el bressol de Catalunya, i veritablement, al menys a nivell cristià, ho és. I és al monestir de Santa Maria de Ripoll on descansen les restes d'en Guifré al costat del creuer esquerre, encara que de la construcció original només en queda la portalada romànica, la mes important d'Espanya, doncs la resta va ésser destruïda per un terratrèmol al 1428, una reconstrucció desastrosa al segle XIX, l'oblit (i amb ell l'enderrocament) a la dècada de 1830 i una nova reconstrucció al 1893, fruit del nacionalisme. Amb totes aquestes vicissituds no és estrany que de l'original abadia romànica, fosca, humida i primitiva, no en quedi res més que la portalada, avui protegida per un gruixut vidre.

Si feu el turista i voleu admirar les pintures i frescos romànics d'aquesta regió i època us caldrà anar al Museu d'Art de Catalunya, a Barcelona, ja que a la dècada de 1920, venturosament, es va fer un programa de recuperació i conservació de les mostres d'art de les esglésies de la Catalunya Vella (dels segles XI i XII), la major part d'elles en estat ruinós.

Seguint amb el nostre esperit turístic, a la comarca d'Osona podem dormir al Parador Nacional de Vic, entre Manlleu i la capital de la comarca, amb formoses vistes sobre el pantà de Sau, comprar els embotits de Vic i la seva llonganissa. Al Ripollès podem dormir a l'hotel Solana de Ter (carretera Barcelona-Ripoll, km 104) de dos estels, bona cuina i relativament nou. Cal menjar al restaurant de Sant Pere (Mestre Andreu, 3, Sant Joan de les Abadesses). Podem delitarnos amb unes patates farcides, cabrit rostit, cassola de rap o peus de porc. No oblidem la pastisseria Salvat (Comella, 9, Sant Joan de les Abadesses), amb l'especialitat de la coca abadessa i els carquinyolis. En aquesta zona hi han moltes i importants esglésies romàniques, com la de Sant Cristòfol de Beget. També es recomanable visitar l'església de Sant Andreu de Bestreçà, del segle XII. Es troba una mica abans d'arribar a Beget i l'accés no es fàcil. A Ribes de Freser podem prendre el cremallera que per 12.5 km de trajecte entre cascades, fonts i pics, en un impressionant desnivell, ens porta a la vall de Núria.

Al Gironès podem dormir a l'hostal Bellmirall (C/Bellmirall, 3), senzilla i catalana residència al cor del barri vell i amb habitacions amb vistes a la catedral, que podem admirar tot esmorzant al silenciós menjador familiar. Per dinar caldrà anar a La Penyora (Nou del Teatre, 3) a on en Lluís, advocat convertit en cuiner, us donarà uns excel·lents peixos marinats i uns postres personalitzats. Com a record cal comprar bombons a la confiteria i bomboneria Roca (Abeuradors, 4-6), i si teniu la sort d'anar-hi per Pasqua hi veureu la móna més gran de la ciutat.

A la Cerdanya menjarem a can Borrell (Retorn, 3, Meranges) amb bona mostra de la cuina de la comarca. Al gener, febrer i març, can Borrell només obra les portes des del divendres a migdia fins al diumenge per la tarda. La resta de l'any (d'abril a desembre) es obert tots els dies, menys els dilluns al vespre i els dimarts. Si ens decidim a anar a La Molina cal dormir a l'hotel Palace de La Molina (Av. Supermolina, s/n), quasi a peu de pistes, o a la Torre del Remei (Camí Reial, s/n, Bolvir de Cerdanya), un antic palau avui establiment estel de Catalunya i amb quatre estels econòmics-conjunturals. També podem menjar de la

Antiga farmàcia d'Esteva, fundada a Llívia en 1415

coneguda cuina de l'hotel Maria Victòria amb pastís de ceps, el trinxat, civet d'isard amb castanyes i les populars peres de la Cerdanya amb vi negre. Si hi aneu a l'hivern i voleu fer d'esquiadors aneu a esports Mill (Central, 39, Alp). Només obre a l'hivern. Els formatges de la comarca tenen reconeguda fama. També les peres de Puigcerdà, els bolets, les truites de riu i la carn. A la cansaladeria Rosa (Raval, 41, Llívia) fan artesanalment els embotits. Més enllà de Martinet trobem Aànser, que ens ofereix la imatge típica dels pobles de la Cerdanya, amb alts campanars, cases de pedra i teulats de pissarra. Aànser ofereix més de 40 km de circuits i pistes als amants de l'esquí.

A l'Alt Urgell, on es troba Montferrer i Castellbó, és una comarca de valls de gran varietat paisatgística, des dels cultius de forratge de la depressió prepirinenca fins als cims d'alta muntanya del Cadí, passant per la frescor dels voltants dels rius. Cal comprar a la carnisseria Casa Batalla (Jueus, 16, La Seu d'Urgell). Tanca els diumenges i es especialista en pernils de jabugo, formatge de cabra, pernil d'ànec o les melmelades. Si us acosteu a Andorra hi ha moltes possibilitats: les velles tradicions, el comerç, excursions per muntanya, gastronomia, esquí, folklore, clima i paisatges únics. En parròquies altes, com ara Erts, es conserva l'aroma del passat. Podem dinar a la Borda d'Erts carns i truites de riu. Al centre d'Escaldes podem aturar-nos a la marisqueria de Don Denis, amb el millor marisc, tapes i el millor pernil del principat. Per dormir es pot anar a l'hostal Coma, a Ordino, a 1300 metres d'alçària i solament a vuit kilòmetres de la capital del principat. És proper a tres pistes d'esquí i es troba a un dels llocs mes bells dels Pirineus on podem practicar tennis, l'equitació i la pesca. Si voleu fer esquí de fons aneu a Sant Joan de l'Erm, amb les millors pistes d'esquí nòrdic de tota Espanya. A la Seu d'Urgell podeu demanar el colomí urgellenc a l'Hotel El Castell, o les truites del Segre amb pasta de full sobre bolets al Parador Nacional de la Seu, darrerament restaurat.*

Dels germans Llamp i Llampec, de la seva muller Gripau i d'altres parents divins que viatgen pel món

MARIA ROSA PALAZON MAYORAL

No menyspreïs el que diuen els ancians perquè adquiriràs la saviesa de les seves màximes, i escolta el que conten i el que aprengueren de llurs pares, perquè així podràs donar respostes antigues i discretes quan calgui (he fet la paràfrasi de la màxima del Eclesiàstic 8, 9). En els pobles que obeeixen aquest manament, tant si el coneixen com no, cada nova generació resta dipositària de "mites" (paraula que etimològicament vol dir relat) ancestrals o de populars i anònims contes de fades, succedanis directes de la mitologia. En les següents pàgines compararé "textos", o coses que es diuen, conservats des de l'any de "tiroraño",[2] que vaig tenir el plaer d'escoltar o de llegir i que em feren feliç, malgrat saber que alguns son autònoms, és a dir, que procedeixen de cultures molt allunyades entre elles. No obstant, i a manera de provocació, deixo plantejat que possiblement les històries inoblidables que analitzaré tenen semblança, que només pot plantejar-se si es parteix de la seva exegesi conceptual, del desig de trobar les idees que transmeten al·legòricament (si se'm permet el qualificatiu), i això perquè "El concepte és un element constituent del mite: si desitjo desxifrar-lo m'és absolutament necessari de poder nombrar els conceptes"[3] implicats. En aquest cas el camp semàntic del qual m'ocuparé oposa el foc (del sol o dels llamps), que és un "element" càlid i sec, a l'aigua, que a vegades cau torrencialment i que és un "element" fred i humit. I proposa una equivalència o complement entre les aigües humides d'origen celestial i les d'origen terrenal, perquè ambdues mitiguen la set (la sequera) de les plantes i els animals que ens alimenten (no pretenc imposar la meva interpretació, només es tracta d'una "lectura", espero que pertinent, entre moltes). Quan la línia d'associacions que manegen uns relats és semblant, freqüentment creiem que van tenir un antecedent comú o que, almenys, hi va haver entre ells influències directes o indirectes (no pensen com nosaltres els que proposen l'existència d'arquetipus psíquics universals i eterns, és a dir, que les persones han pensat, pensen i pensaran el mateix, i més o menys de la mateixa manera). Vegem. Em basaré en tradicions orals que presumiblement tingueren llurs antecedents en les èpoques prehispàniques[4] de les cultures mayances (ens recorden paràgrafs del *Popol Vuh*)[5] i les arrels de les quals, per tant, s'estenen a Mesoamèrica. També em basaré en dos contes meravellosos, un alemany i un altre de Catalunya. Com que aquests manegen relacions conceptuals semblants, les simbolitzen de manera no massa diferent i, per si fos poc, els informants són o foren individus analfabets, o quasi, que no havien viatjat pel món, intueixo, potser temeràriament, que tals productes mostren les petjades que els va imprimir l'home del neolític (fins en aquesta etapa va col·locar Lévi-Strauss la gènesi dels mites), o potser les petjades, més antigues, de l'home que va viure durant el paleolític (segons la hipòtesi sobre el sorgiment dels avantpassats de la literatura de fades que maneja V. Propp en *Les arrels històriques del conte*). No sé les dates ni tinc evidències al respecte; sembla que pocs saben quelcom i bastants imaginen molt sobre l'antiguitat dels "fòssils culturals" o mites; però una dada interessant és que les mateixes fórmules que manegen

aquest tipus de relat indiquen que l'acció que descriuen es remunta als orígens, fa molt, molt de temps, "quan desitjar servia de quelcom",[6] i aquesta data correspon a bastants segles abans que existissin les princeses i els prínceps medievals de què aparentment parlen (crec que la noblesa és un agregat que marca la importància d'uns personatges de la narració, comparativament amb altres).

1. Faig una síntesi de "Els germans Llamp i Llampec", versió tojolabal (ètnia mayance que habita els municipis de Las Margaritas, La Independencia, Comitán, i els volts de Altamirano, a Chiapas): El més gran de dos germans camperols desapareix a l'hora del "sol assegut", o sia quan cau a plom. Torna amb fruites o canyes de sucre que dóna al més petit. Intrigat, aquest li pregunta repetidament on aconsegueix unes llaminadures tan sucoses i desitjables. Insatisfet amb les respostes evasives que rep, sotja i segueix les passes del més gran fins el llindar de la cova habitada pel déu Tro que, assabentat que hi ha un intrús en els seus dominis, ordena que el portin a la seva presència. Després de confessar a son germanet que el seu altre jo és Llamp (déu que actualment s'identifica amb Sant Miquel), el gran l'adverteix que serà sotmès a un ritu d'iniciació pel "Retruny": primer li deixarà triar els seus vestits, una corda, un gall petitet (animal que portaren els espanyols i que presumiblement reemplaça una petita au americana de plomatge vermell o verd, que també té, o tingué, veu de tro) i un *tecomate* (mitja carbassa buida). El gran aconsella al petit que es quedi amb els objectes mencionats de color verd, no els vermells. El petit desobeeix, escollint els obsequis de color vermell. Aleshores se li ordena que estelli una alzina pel mig, i de baix cap a dalt. La força no li arriba i queda atrapat a la meitat, a la "cintura" del tronc (el gallet només ha pogut aixecar-lo fins aquesta altura). Desesperat, el petit li demana ajuda al seu germà Llamp, que trenca l'arbre en dues meitats. El petit, menor o segon, queda coix (amb línia trencada) i, degut al seu fracàs, el Tro l'envia fins a l'extrem del món amb l'encàrrec de llampeguejar, acompanyat d'una formosa donzella que es converteix en gripau i es fica en una capsa. Tal com era d'esperar-se, el Llampec rebutja la seva viscosa parella perquè li fa fàstic (és gripau) però, endemés, per la seva mida tan reduïda. És massa petita, repeteix. Finalment, l'evidència que el gripau pot transformar-se novament en persona, i gran, el consola. I hem de saber que des d'aleshores llampegueja allà on s'acaba la Terra.

2. De la mateixa manera que aquest mite conserva un antic missatge simbòlic sobre fenòmens meteorològics, els tzotzils conten una història sobre trons, llamps, l'aigua, la neu i la calamarsa, en l'aventura de Yusum Pul. Sintetitzo i glosso: un àngel anà a banyar-se al riu on es trobaven Mà Peluda i Yosum Pul. Amb la intenció d'ofegar-lo, el monstre pelut li estira els peus a l'àngel. Enfurismat, aquest demana a Yosum Pul que li porti el timbal que té en la seva casa angelical. Yosum compleix l'encàrrec (a la porta hi veu un gripau). Torna. L'àngel li ordena que no miri. No obeeix. L'àngel ruixa el timbal, el cel s'omple de núvols i un llamp mata a Mà Peluda i, de passada, al tafaner de Yosum Pul.

L'àngel, pare de Gebrada i Calamarsa, torna a la vida l'heroi d'aquesta història i el casa amb X-ou, la tercera de ses filles. Yosum, igual que el Llampec del nostre mite anterior, rebutja la dona que li ha donat el seu possible sogre, fins que aquell li explica que X-ou és la mare del moresc. Finalment Yosum Pul, el mandrós incorregible que mai no aprengué a treballar com és degut, és transformat en llampec.

Hi ha altres contes americans semblants. Fernando Benítez en va recollir un de tepehuán (a l'Estat de Durango), que parla de la desaparició d'un noi, lligat a vents ràpids i pluja abundosa, que va tornar gràcies a les diligències d'un gripau. Des d'aleshores el camp reverdeix (en el *Popol Vuh* es pot llegir que després del diluvi els tresors es convertiren en gripaus).

3. Per associació analògica em ve a la ment "El príncep granota", conte recollit pels germans Grimm. Recordem que en un dia calorós, la princesa, bella com el sol, va perdre la seva bola d'or en un pou. Una vella granota xipollejadora li va oferir de treure-la però amb la condició que l'havia d'acceptar com a companya de jocs, deixar-la menjar en el seu plat, beure de la seva copa i dormir en el seu llit de seda. La princesa accepta, però quan té la bola d'or a les mans s'oblida de la seva prometença. La granota es presenta en el castell; el rei obliga a sa filla a complir la seva paraula. Plena de fàstic i rabiosa d'haver de conviure amb la freda criatura (sentiments que també experimentà el germà Llampec), la princesa llança la granota contra la paret: quan cau a terra es converteix en un príncep d'ulls bells i lluminosos. La jove i feliç parella es dirigeix al palau d'ell en una carrossa estirada per cavalls blancs com la neu, amb plomes d'austruç al cap i guarniments d'or, conduïda pel criat fidel del príncep. En el camí rebenten, amb gran soroll, les tres corretges de ferro que el criat portava sobre el cor per tal que no li rebentés de pena, durant l'any de l'embruixament del seu amo.

4. Tampoc no puc evitar de relacionar totes aquestes històries amb "La princesa granota", que fou

contat a Barcelona, 1922, per Agustina Castelló, costurera apedaçadora que no sabia llegir.[7] El resumeixo: el menor de tres germans molt pobres que deixaren la llar per cercar fortuna, va anar a un estany i s'hi va quedar un any, fascinat pel cant de les granotes. Només interrompia el seu èxtasi per seguir una granoteta que el menava a una taula amb tovalles blanques i plena de menges, i al seu llit, tot situat en una esplèndida cova. Després d'un any d'aquesta rutina, s'acabà l'encís i la granota es convertí en princesa. Abans de la boda el noi torna a la llar i hi troba els seus germans, el més gran un pobre moliner que estava obligat a fer girar la roda del molí quan no hi havia aigua, cosa que passava molt sovint, i que s'havia casat amb una dona tan alta que havia de caminar geperuda. I el mitjà, que feia de ruc en una sínia i que es va maridar amb una dona tan petita com una baldufa. L'heroi s'emporta els seus germans, que anaven tan bruts que va caldre banyar-los moltes vegades a la galleda de la bugada. La boda fou testificada per princesetes, que havien acompanyat a la consort durant els anys de pobresa, i que portaven uns vestits tan llampants que van il·luminar la cova. Endemés hi havia un seguici de carrosses daurades i lluents.

Malgrat les variacions que hi ha entre les narracions que acabem de ressenyar, i malgrat que aquests canvis són motiu d'estudis literaris i històrics, intentarem analitzar-les parcialment (tal com ho havia anunciat des de les primeres pàgines d'aquest assaig), sota la perspectiva del seu contingut conceptual, tenint en compte que, des d'aquesta perspectiva i mentre no afectin els simbolismes centrals, les variacions mencionades són relativament secundàries o "anecdòtiques".

Al meu entendre, aquestes tradicions mitològiques i contístiques simbolitzen el llamp de diverses maneres: amb la corda en "Els germans...", o bé amb les faldilles de les princeses i amb els guarniments dels cavalls. Queda ben clar, endemés, que el Llamp, descàrrega elèctrica intensa entre dos núvols o entre un núvol i el terra, és el major, el gran, el que és capaç d'estellar arbres pel mig; mentre que el Llampec, resplendor produïda en els núvols per una descàrrega elèctrica que no arriba a terra, és el menor, el petit, el mandrós Yosum Pul que no sap treballar com cal.

En els contes de fades europeus que estem comentant es considera òbvia la distinció anterior, malgrat que les descàrregues energètiques, insinuades en el vestit de les princeses, també es troben en una cova (se senyala que són llocs "sagrats" i que a vegades hi ha corrents d'aigua a dins) i en els ulls del príncep (a la cara de la pluja quan hi ha tempesta). El tro apareix sota l'aparença d'amo o senyor de la cova (la seva autoritat es manifesta perquè retruny amb molta força degut a la ressonància de l'indret), o bé com timbal, com corretges que es rebenten i, possiblement, com el cant del gall.

El gripau i les granotes personifiquen la pluja i l'aigua de la terra (s'enfasitza pleonàsticament aquesta seva manera de ser col·locant-los en pous i estanys). Pel seu caràcter aquós són animals que tenen analogia amb la Calamarsa i la Gebrada (aquestes, per la seva blancor, equivalen a les tovalles i als cavalls dels contes), encara que són el contrari des de l'angle del seu estat líquid o sòlid. De la mateixa manera s'oposen al sol, simbolitzat com una bola d'or i els demés objectes daurats, sense faltar la carrossa mòbil (que es desplaça pel firmament).

El sol està antropomorfitzat en la princesa. El llamp no és el sol però sí que és foc o quelcom que crema (això explica la repugnància i el repudi que senten la princesa sol i el germà Llampec per les granotes i gripaus. En les antigues epistemologies, diu Foucault a *Les paraules i les coses*, el supòsit de la simpatia, principi universal, és compensat pel principi de l'antipatia, a menys que les realitats del cas puguin alternar-se o unir-se). Si la imatge d'un príncep d'ulls bells i fulgurants col·loca en primer lloc la pluja i en segon els llamps (l'esclat de la seva mirada), els tojolabals inverteixen el plantejament: són les descàrregues d'energia les que desfermen la pluja, les que obren la capsa perquè surti el gripau.

En antítesi a la falta de corrents d'aigua, indispensables per tal que funcionin les rodes de molí o les sínies, i a la mortal i insalubre sequera (que se simbolitza amb la brutícia dels germans del moliner, amb les plantes altes que són obligades a doblegar-se, i amb les petites que no es desenvolupen), hi ha els beneficis de l'aigua: les llimones i les taronges, les canyes de sucre i les bananes que portava el germà Llamp.

Tot llegint "Els germans..." aprenem que no n'hi ha prou amb plugims: ens cal aigua abundant (el Llampec rebutja el gripau perquè és molt petit i l'accepta quan és una dona gran i robusta) per a poder menjar (X-ou), encara que no en quantitat excessiva o tan monstruosa que negui els cultius i mati persones o animals (Mà Peluda).

Per tal d'unir l'aigua del cel amb la de la terra s'invoquen éssers alats (els galls, els àngels, o les plomes que guarneixen cavalls o pegassos). Aquests éssers són equivalents al *tecomate*, que recull l'aigua, tant dels núvols celestials com dels terrenals rius, pous

i estanys. Tanmateix es contraposen perquè el *tecomate* o mitja carbassa és bàsicament un receptor passiu i inanimat, mentre que els éssers alats són animats i dinàmics.

No puc passar per alt que la lliçó dels nostres contes i mites és ben senzilla: per tal que puguem sobreviure s'han de combinar el sol i les descàrregues energètiques amb l'aigua: cal que obrin en concordància, que es casin (de la mateixa manera un salt associatiu possibilita el matrimoni del llampec i el moresc).

La saviesa ancestral dels relats que tracten de llamps, llampecs i trons, podria haver-se aparellat amb ritus que fan avinent la pluja. Així, els choles de Tumbalà, Chiapas, recorden la cova de Joloniel (del terme), plena de dibuixos i ídols, a la que diuen que van arribar per indicacions de Sant Miquel i on Don Joan, senyor del lloc, els féu lliurament de la pluja i d'aigua cristal·lina. De la mateixa manera, en el conte tzotzil el bruixot és el portador d'un conjur que afavoreix la tempesta (encara avui es practiquen rituals d'aquest tipus en una gran part del nostre país) i coincideix a l'invocar els mateixos elements: "Senyor / sagrada cova / sagrat turó / cova encantada / turó encantat / [...] / ací a la sagrada cova / en el sagrat turó / àngels sagrats / llamps sagrats".[8]

Els pobles mayances creuen que en:

"[...] una continuïtat entre el que és superficial en el món (residència normal de l'home [...], i les seves profunditats o interiors que són [...] el domini de les divinitats i les ànimes [...], l'únic que es necessita és conèixer les portes de comunicació entre aquests nivells, aparentment impenetrables [...]"[9]

Això també ho van creure els pobles mesoamericans i ho creuen encara els de l'Amèrica llatina. Hi haurà gent a qui això els deixa perplexos, no perquè la seva ment sigui menys crèdula sinó perquè no tenen fe en els mateixos simbolismes i, de vegades, tampoc no comparteixen la mateixa epistemologia. Malgrat tot, el que veritablement ens consterna és que hi hagi encara creences mil·lenàries que estiguin arrelades gairebé en tots nosaltres, com ho demostren els pelegrinatges a les muntanyes i coves habitades per sants i verges (la de Covadonga per exemple). Sí, "Que llueva, que llueva. / La Virgen de la cueva / [...] / Los pajaritos cantan, / las nubes se levantan / [...] / ¡Que sí, que no, / que caiga un chaparrón! / Que sí, que no, / que cante el labrador".[10] Les coves continuen essent centres rituals molt importants, com molt bé ho saben els espeleòlegs que es fiquen a les profunditats i senten els retrunys i el soroll de l'aigua que corre. I tots coincidim en la importància històrica, filosòfica i estètica dels discursos mítics i dels contes meravellosos, que poden ésser interpretats i creguts literalment, o no. I si això és així, cal que seguim el consell del Eclesiàstic amb el qual hem iniciat aquest treball, perquè: "Ja se senten paraules velles. / Doncs pareu bé les orelles."[11]*

NOTES

[1] El mite complet amb anotacions, així com una versió reduïda i força diferent d'aquesta anàlisi, es va publicar a *Ojarasca*, núm. 14, del novembre de 1992, pp.12-17.

[2] Fòrmula de conte de fades. Aquest assaig fou inspirat inicialment en el mite dels tojolabals que va recollir Antonio Gómez Hernández (indígena i investigador) i la versió espanyola del qual vam realitzar l'antropòleg Mario Humberto Ruz i jo (publicat a *Revista Orfeó Català*, núm. 28, hivern de 1994).

[3] Roland Barthes, *Mitologías*, trad. Héctor Schmucler, México, Siglo XXI Editores, 1990 (Teoría), p. 212.

[4] En una edició destinada bàsicament als indígenes, José Luís Pérez Chacón escriu que els "contes" i "llegendes" que perduren a Chiapas es refereixen a un passat tal vegada prehispànic (*Antigua palabra maya. Literatura tzotzil*, Chiapas, Gobierno del Estado, Secretaría de Desarrollo Rural, Subsecretaría de Asuntos Indígenas, Dirección de Fortalecimiento y Fomento a las Culturas, 1988, p. 5 de la Introducció).

[5] "Hi ha parts dels contes que s'assemblen o son idèntiques als del *Popol Vuh*, llibre sagrat dels nostres avantpassats quichés, com és el cas dels relats pedranos del diluvi, del X' ox..." (Jacinto Arias, *San Pedro Chenalhó. Algo de su historia, cuentos y costumbres*, Chiapas, Gobierno del Estado, Secretaría de Desarrollo Rural, Subsecretaría de Asuntos Indígenas, Dirección de Fortalecimiento y Fomento a las Culturas, 1985, p. 18). Per tal d'il·lustrar les influències, Manuel Hidalgo Pérez reproduceix fragments del *Popol Vuh* a *Tradición oral de San Andrés Larráinzar. Algunas costumbres y relatos tzotziles*, Chiapas: Gobierno del Estado, Secretaría de Desarrollo Rural, Subsecretaría de Asuntos Indígenas, Dirección de Fortalecimiento y Fomento a las Culturas, 1985. Això s'ha dit sense negar possibles influències espanyoles en aquest llibre sagrat.

[6] Fórmula de "El príncep granota" de Grimm, *Cuentos de hadas*, trad. Martí Soler-Vinyes, il·lustracions de Jirí Trnka, México, Queromón Editores, 1964, p. 223. Potser no sigui plenament satisfactòria l'explicació que les formes temporals estereotípiques que s'empren en els contes es deuen a què l'acció narrada es col·loca en el temps sagrat que va precedir al temps actual: molts veuen en elles un senyal verídic de l'antiguitat del mateix relat.

[7] Vègi's Joan Amades, *Folklore de Catalunya*, Rondallística, Barcelona, Editorial Selecta, S. A.

[8] J. L. Pérez Chacón, *op.cit.*, p. 91.

[9] *Ibid.*, p. 71.

[10] *Naranja dulce, limón partido. Antología de la lírica infantil mexicana*, selecció, pròleg i notes de Mercedes Díaz Roig i María Teresa Miaja, México, El Colegio de México, 1982 (Centro de Estudios Lingüísticos y Literarios), p. 44.

[11] Antonio Machado, *Proverbios y cantares* en *Poesías completas*, México, Editores Mexicanos Unidos, 1981, p. 250.

ASSAIG

El mercat de ferros de Santa Rosa a Puebla, una tradició de 36 anys

MIREIA VILADEVALL i GUASCH

Foscor, sutge i, en els "puestos", una bombeta de llum que tot ho omple d'ombres. Greixum —la brutícia que deixa anar qualsevol ferro vell—, carbó i òxid.

Al fons de la gran nau una Verge de Guadalupe flanquejada per dues forges, de gas i de carbó. Solament la llum de la flama blava de la forja il·lumina el lloc. Un ferrer fica entre les brases un ferro mullat, que després treu al roig viu, i a base de cops li dóna forma.

Ràdios que toquen música, televisions engegades on es veu la novel·la favorita, dones i nenes pendents de l'evolució del programa.

Un noi que agafa una planxa quadrada de metall, hi dibuixa un cercle que quasi no hi cap i la va tallant amb una guillotina fins que queda com el dibuix que hi ha fet. Un altre noi es posa una careta, agafa un passamà de ferro, engega la soldadura elèctrica i a ritme de música industrial, posada a tot drap, va soldant el passamà a la vora del cercle que ha tallat l'altre. L'objectiu és fer un gran comal per a les tortillas, que s'escalfarà amb gas. Tot es fa a "mano pelona" perquè no hi ha guants.

A cada passadís crits de "fierreros" i "fierreras" que t'assalten, preguntant: "¿qué buscaba? ¿qué se le ofrece?", alguna cosa que et crida l'atenció i que mires detingudament, i una veu que et dóna el nom i el preu d'aquella cosa, per després dir, "se lo dejamos en 5".

Així és el Mercat de Ferros Vells de Santa Rosa, que té la seva seu entre els carrers 3 Norte, 5 de Mayo, i 12 i 14 Poniente, al costat mateix del Museo de Artesanías de Santa Rosa i de l'església que duu aquest nom. En una part del que algun dia fou el pati del convent, estan instal·lats els "fierreros" que fa 36 anys varen treure del mercat La Victòria amb l'oferiment que els farien un mercat especial per a ells. Els van prometre que a Santa Rosa només hi passarien un any, provisionalment, i ja n'hi han passat més d'una trentena.

El començament en el nou estatge va ésser molt difícil, tal com ens ho explica Don Ángel i la seva germana Doña Natalia Estrada. El que havia estat un taller de reparació de camions s'havia de convertir en

un mercat de ferros vells: "Llegamos a comer totopos porque no había para más. No había ni techo y así, bajo el sol y la lluvia, con nuestros puestecitos de madera sacados de La Victoria, nos la pasamos cinco años, hasta que el negocio volvió a funcionar bien. Aguantamos de todo, calores e inundaciones, porque tampoco había drenaje, y como el terreno hace pendiente y en el fondo es más bajo que la calle, esto se convertía en un lago. Teníamos que contratar lanchas para ir de un lado a otro sin ahogarnos."

Don Ángel i Doña Natalia s'han passat tota la vida forjant ferros, ell, i venent ferros ella. Tots dos són baixets, de cara rodona i ulls vius, cabells blancs i arrissats, i caminen de pressa amb passes curtes. Se'ls pot trobar en el segon "puesto" del passadís central, entre comales, martells, brasers, "aplanadoras de pollo", màquines per fer tortillas i un munt d'altres objectes metàl·lics. A l'edat de sis anys van arribar a Puebla procedents de Mèxic D.F., perquè la seva àvia va heretar el negoci dels ferros vells a son pare. Des d'aleshores són "fierreros". Don Ángel té 69 anys i Doña Natalia 65. Ells van viure les velles glòries del mercat La Victòria, "Central de Abastos" de Puebla, la construcció del qual va ser ordenada per Porfirio Díaz a principis d'aquest segle. Avui en aquell indret hi ha una gran tenda departamental de roba, una de les més importants del país.

A ells els van treure molt abans dels anys 80, quan es va fer la nova Central i van fer fora tots els "locatarios" del mercat. Don Ángel va ser l'impulsor de la "Unión de Fierreros y Herreros de Santa Rosa", i tant els seus fills com les filles de sa germana s'han criat en aquest mercat, entre ferros vells i forges.

A més de fer-hi peces de ferreria, en aquest mercat es venen coses de ferro, tal i com ens ho explica Doña Natalia: "Aquí hay muchas cosas que quizás muchas personas no conocen. Los clientes del mercado son casi todos de los pueblos cercanos y vienen a buscar, por ejemplo, una hoz para cortar zacate, la guadaña para el trigo; este machetito que ve ahí es para cortar caña o alfalfa. También vienen muchos albañiles a buscar un burilito para quitar la rebaba del mosaico..., todo esto no lo hay en las ferreterías. Por ejemplo esto es una grifa y sirve para doblar la varilla; lo de atrás es una barreta para descimbrar; éstos son raspadores de cerdos, para quitarles el pelo y hacerlos chicharrón, pero también lo ocupan para rascar los magueyes y sacar el aguamiel para los pulques; esto son argollas para amarrar cochinos; esto, puyas para picar toros; éste es un gancho de garabato para sacar las cubetas que se pierden en el fondo de los pozos; esto son agujas de arria para coser los costales de mazorcas, y esto es un pizcalón. ¿Sabe lo que es un pizcalón? [M'ensenya un ferro que sembla un clau llarg i gruixut, amb una punta plana que talla.] Esto lo ocupan para sacar la mazorca de las cañas; se amarran un hilito acá y van escarbando y sacando las mazorcas, que luego echan dentro de un chiquihuite que llevan colgado al hombro. Todo esto no lo hay en las ferreterías, y si lo hay es más caro."

Ara l'ajuntament els ha fet un nou mercat en el carrer 11 Norte, entre els 20 i 22 Poniente, perquè fa temps que els vol treure de Santa Rosa. El nou mercat és molt maco però té inconvenients: de primer el cost, que als "fierreros" se'ls fa excessiu, a més de necessitar propietats per poder tramitar el crèdit, i ser menors de 40 anys per entrar dins el que els bancs anomenen "sujetos de crédito". Tant Don Ángel com la seva germana, com una dona de 80 anys que està a l'entrada del mercat, i com altres "locatarios", queden fora d'aquesta possibilitat. Ells protesten, han demanat un nou lloc per establir-se, han demanat una negociació amb l'Ajuntament, però no passa res; i quan tracten d'instal·lar-se en algun altre mercat són trets a garrotades i a mitja nit pels policies que, a més, els hi confisquen la mercaderia.

Jo em pregunto de què serveix un mercat de ferros amb el terra de ceràmica: quan caigui el primer martell s'esberlaran les rajoles. Ells es pregunten què faran amb "puestos" de tres per tres metres; com faran allí les seves reixes i els seus comals industrials? Elles es pregunten com ho faran per pagar les lletres al banc. Quina gràcia tindrà el nou mercat, si hauran d'apujar el preu a la seva mercaderia i llavors es farà més difícil la competència amb les grans ferreteries? La seva clientela aguantarà preus més elevats? Què faran els qui no tenen diners per comprar el seu "puesto", o ja són grans i no són "sujetos de crédito", i els treuen del mercat actual després d'haver-hi passat tota una vida?

Hi ha gent que inevitablement ha quedat fora del projecte de modernisme que es vol implantar en aquest país, que queden atrapats entre el burocratisme i les "transas" del sistema. Tant els "fierreros" de Santa Rosa com la seva clientela, són una bona prova d'això.*

L'empenteta de l'Acadèmia

JOSEP RIBERA I SALVANS

Quant l'airbus lliscà per la pista de l'aeroport de la ciutat de Mèxic em vàreig estremir. No podia esperar res de bo. Feia molts dies que les notícies que donaven els mitjans catalans de comunicació eren una vegada més de total desastre econòmic i polític. Retornava d'una estada de tres mesos i mig a Catalunya i segons el criteri de molts catalans i de molts espanyols la situació a Catalunya i a l'estat espanyol és també molt dolenta i requereix canvis a curt termini. Entre dues situacions tan poc afalagadores, quin és el tema que haig d'escollir per a comentar-vos? No ho faré pas sobre la situació mexicana tan complexa i plena de problemes gravíssims. Tractaré d'explicar-vos alguna cosa sobre el que he trobat i he viscut al nostre país.

És evident que la importància que el suport que Jordi Pujol i Convergència i Unió dónen a Felipe González ha produït durant 1994 i continua encara una campanya anticatalana, una exacerbació del nacionalisme espanyol que no accepta cap diversitat, cap pluralitat de cultures, cap diferència idiomàtica, cap enriquiment provinent de la varietat, sinó que insisteix en una unitat intocable mantinguda per la força i en un centralisme hegemònic i colonialista. Catalunya li produeix a Espanya una permanent antipatia que els governs d'esquerra o amb aparença d'esquerrans com el PSOE tracten de dissimular, però que porta a les dretes a una irritació i a una agressivitat que augmenten quan Catalunya era un oasi com en 1931-1936 i quan és rica i políticament indispensable com ara.

Euskadi amb tot i ETA preocupa molt menys l'estat i els ciutadans espanyols. No els hi tenen l'antipatia que ens tenen a nosaltres tot i que alguns nacionalistes bascs els hi diuen coses més gruixudes i radicals de les que els hi diem nosaltres. On rau doncs la històrica diferència? En la llengua evidentment! Ens acceptarien tots els trets de la nostra cultura rica i diferent si l'expressessim en castellà. Saben bé que si així fos ens podrien acceptar com una varietat "regional" dins d'una Espanya que seria tranquilament monolítica. Però la llengua ens fa diferents. La llengua és l'element primordial de la nostra cultura, és la raó primera del nostre fet diferencial i la que ens converteix en una nació. I ho saben molt bé. Som el perill més gran per a la unitat d'Espanya. Ho saben ells i ho sabem nosaltres. I tots sabem o hauríem de saber que aquest és un problema sense solució. Problema que els espanyols no volen pas resoldre sinó que el volen fer desaparèixer. Els catalans, minoritaris dins l'estat, contemporitzem i fem de civilitzats tractant d'avançar el que es pot, però sabem en el fur intern que a la llarga sols hi ha dos camins: assimilació o separació!

Per això l'agressivitat, per això la irritació permanent contra Catalunya, per això Aznar, impedit de parlar pels estudiants de la Universitat de Lleida quan ell es referí deliberadament a "Lérida", digué dos dies després a Andalusia, en mig d'aplaudiments estusiàstics, que a "Lérida" no el deixaren parlar per ésser molt espanyol. No és pas res de nou el que dic. Tots sabeu el que les dretes feren el 1939 i el que podem esperar —qui sap si amb un filtre dels temps— si les dretes tornen a guanyar a l'estat espanyol. Però amb una intenció contemporitzadora i de bona fe podríem especular encara que fora del consens general hi ha d'haver a Espanya sectors del pensament, ments preparades amb les que podria establir-se un diàleg civilitzat i constructiu amb voluntat de canvi. Doncs no és així lamentablement. Deixeu que em refereixi al

que passà sent jo a Catalunya el passat novembre. La "Real Academia de la Lengua Española" va adreçar a Felipe González a sol.licitud d'ell mateix una carta en la que s'incloïen sis punts que proposaven mesures per a promocionar el castellà en les comunitats de parla catalana, basca o gallega. Aquestes propostes contradeien l'esperit dels estatuts d'autonomia i per tan els esforços fets a Catalunya amb les campanyes de normalització lingüística. Quines són algunes de les mesures proposades i que han despertat més polèmica? Doncs per exemple la d'estipular la doble retolació de tots els topònims, inclosos els urbans, la regulació de en quina llengua —català o castellà— han de ser atesos els clients als comerços, la reclamació de que totes les televisions tinguin una quota mínima de programació en castellà, no establint en canvi quotes mínimes recíproques de les altres llengües en els canals castellans. La "Real Academia", suposadament experta en llengua, fa repetides referències en la seva carta a l'estat com a "nación española". El rebombori que van provocar els il·lustres acadèmics va ésser majúscul. I ells amb sorpresa i candidesa varen dir que les reaccions eren "polítiques".

I de nou els catalans a mobilitzar-se a la defensiva: resposta de la Generalitat, carta-resposta de l'Institut d'Estudis Catalans, la premsa i la televisió catalanes plenes de comentaris protestataris de tothom!

És clar que això no era tot. Ja feia algun temps, concretament des de desembre de 1993, que per pressions de pares de nens de parla castellana que no es volen sotmetre a l'ensenyament en català que consideren impositiu (a Catalunya!) el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya avalava la política lingüística aplicada per la Generalitat des de 1983. Evidentment no es podia admetre. Un més després el Tribunal Suprem espanyol contraatacava i expressava dubtes i demanava al.legacions sobre la possibilitat de portar al Tribunal Constitucional tres articles de la llei de normalització que amb la protesta de la Generalitat i del Tribunal de Justícia de Catalunya hi foren remesos perquè el dit Tribunal es pronunciés sobre la seva constitucionalitat. Una llei votada pel Parlament de Catalunya una vegada més en mans o sota el criteri de gent aliena que ens havia de dir si era procedent o no. Això passava pel febrer de l'any passat. Pel març el PP estudiava presentar al parlament una proposició no de llei que demanés que l'ensenyament a Catalunya fos un 50 per cent en català i un 50 per cent en castellà, mesura que reduiria el català a la meitat de les assignatures. I finalment els senyors del "pule, limpia y da esplendor" pixant fora del test i culminant una campanya llarga tractant de desestabilitzar la convivència al nostre país.

La maregassa fou tan forta que finalment a finals de desembre i com a regal de Nadal el Tribunal Constitucional d'Espanya es va pronunciar a favor de que tots els articles de la llei catalana de normalització lingüística eren constitucionals avalant així completament la política de la Generalitat, en contra de la posició del Tribunal Suprem. El vot del Constitucional no fou unànime: dos dels dotze magistrats votaren en contra. De totes maneres s'ha pogut respirar una mica. Però com que en la política de descrèdit de l'adversari polític que es practica a l'estat espanyol, Jordi Pujol (que pels espanyols vol dir Catalunya) és cada dia més indispensable per a assegurar la governabilitat del país, no serà gens estrany que les campanyes anticatalanes continuin amb qualsevol altra tema o pretext.

De segur que m'he passat en les pinzellades fosques. Disculpeu-m'ho! Us asseguro que a Catalunya hi han moltíssimes coses que embadaleixen els bons catalans. Ja n'anirem parlant en propers comentaris.*

DR. EMILI FOLCH
Metge

Taine 249 Desp. 301
Col. Polanco
Mèxic, D.F.
Tel. 531-66-41

ART

El pensament d'un arquitecte

RAMON ANDREU DALMAU

Lluís Domènech i Montaner (1849-1923) era a la dècada de 1870 professor ajudant a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona junt amb Josep Vilaseca i Casanovas, i ambdós pensaven en una arquitectura que sintetitzés les arrels del romànic i del gòtic amb altres, i diversos, estils arquitectònics, presos d'ací i d'enllà, de manera que portés a un eclecticisme "superior", més imaginatiu que perseguidor d'unes normes arquitectòniques establertes i lligades íntimament a una tecnologia de l'estructura en permanent evolució. Així allò vell sempre seria present junt amb això nou, la imatgeria tradicional catalana de la casa pairal i la llar de foc barrejades amb conceptes moderns. Així ho manifestà Domènech en el seu manifest publicat el 1878, quan tenia trenta anys, "En busca d'una arquitectura nacional", del qual reproduïm algunes de les seves idees:

"La darrera paraula en qualsevol conversa sobre arquitectura, la pregunta bàsica de tota crítica, torna involuntàriament envers una sola idea: la d'una arquitectura moderna i nacional. Ara per ara, podem tenir una arquitectura veritablement nacional? En tindrem una en un futur proper?..."

Fill d'un enquadernador barceloní, va ésser una personalitat prolífica: dibuixant dotat, historiador de l'arquitectura, editor, crític, professor i, des de 1890 fins la seva mort, actiu polític catalanista. Va ésser un home públic en tota l'expressió de la paraula; presidí l'assemblea de la Unió Catalanista, fou un dels quatre catalans escollits per representar Catalunya al parlament a Madrid, president de l'Ateneu Barceloní per sis nomenaments i mentre, seguia construint i realitzant treball de camp arqueològic i restauracions que retro-alimentaven la seva inspiració arquitectònica. La idea d'en Domènech sobre el modernisme provava de dur el passat al present i, al mateix temps, especular sobre el futur. Tornem ara a analitzar part del seu manifest:

"Solament les societats sense idees fermes i fixes, que, sense fe en l'endemà, fluctuen entre el pensament d'avui i el d'ahir, no aconsegueixen inscriure la seva història en monuments perdurables."

"...tots aquets immensos edificis que el geni industrial, en el seu deliri, aixeca en un dia per enderrocarlos al matí següent; la mà d'un ésser feble, ajudada per l'electricitat i la química, aplana a la seva voluntat immenses muntanyes de marbre; el ferro es fon als

forns, es recargola sobre ell mateix, la ciència mecànica determina els rudiments de la forma arquitectònica. Els països obren els seus tresors a l'artista, per que ell pugui portar els seus conceptes ideals al nivell de la realitat. Tot anuncia l'aparició d'una nova era per l'arquitectura."

Domènech era tant arquitecte com mestre d'obra. Coneixia molt bé els materials moderns de construcció (formigó, barres reforçades de ferro, cartel·les, llàmines de vidre, etc.), tan bé com els enginyers de l'època, i el seu coneixement dels materials tradicionals d'acabats i decoració, des d'ebenisteria fins a ceràmica, talla en pedra i la forja, eren enciclopèdics. Era un arquitecte d'una gran categoria artística que emprava una alta tecnologia i que delegava contínuament les responsabilitats als seus ajudants, habitualment decoradors.

A Espanya hi havien dos grans fons d'estil arquitectònic antic: l'islàmic al sud, el romànic i el gòtic al nord. Una arquitectura veritablement nacional (i Domènech es referia a tota Espanya, no solament a Catalunya) tenia que emprar la força d'ambdós sense caure en la còpia:

"Sotmetem les formes decoratives als principis de l'estructura, de la mateixa manera que ho varen fer els clàssics. Prenem de l'arquitectura oriental la majestat de les línies horitzontals i les polides superfícies planes contrastant amb les enormes formes decoratives; busquem «el principi dels sòlids» en l'arquitectura egípcia, els secrets de la grandiositat de la distribució formal i la construcció de la Roma d'August, la «idealització del material» en el gòtic, el «sistema d'ornamentació múltiple entrellaçada» de la construcció àrab, i amb aquests principis ben apresos, apliquem lliurement les formes que les noves experiències i les necessitats ens imposen, enriquint-les i donant-les-hi força expressiva amb els tresors d'ornamentació que ens ofereixen els monuments de totes les èpoques i la natura... Potser la gent digui que això és només una nova forma d'eclecticisme. Si buscar la pràctica de totes les doctrines bones és ésser eclèctic, si assimilar els elements que hom necessita per portar una vida sana, com una planta treu el seu aliment de l'aire, l'aigua i la terra, es fer «eclecticisme», si creure que totes les generacions ens han deixat quelcom que val la pena d'aprendre, estudiar i aplicar es caure en aquest pecat, bé, aleshores ens declarem a nosaltres mateixos culpables d'eclecticisme."

D'aquesta manera afirmava Domènech el curs de la seva pròpia obra i la de tota la seva generació, tant de Gaudí, com de Vilaseca o Puig i Cadafalch, els principals exponents de la nova Renaixença arquitectònica.

La força del catalanisme conservador radicava entre les classes professionals i un ampli ventall de petits empresaris i botiguers importants. Molts eren d'altres bandes de Catalunya i fills de pagesos rics que estudiaven a Barcelona i després romanien a ciutat per treballar. Així, Puig i Cadafalch era del Maresme; Enric Prat de la Riba era de Castellterçol; Francesc Cambó de Verges. Tots ells tenien els valors conservadors de la Catalunya rural i contraris al centralisme de Madrid. Domènech i Montaner era nat a Barcelona, però amb raons polítiques i estètiques per conservar fortes conviccions catalanistes.

"Modernisme" va ésser el mot que empraren els catalans per anomenar l'estil arquitectònic i, en un sentit general, totes les manifestacions artístiques compreses entre 1890 i 1910, que varen implicar l'obertura vers Europa. Cal recalcar que el "modernisme" a Catalunya, al contrari del concepte que en tenen altres països, és la branca local del moviment *Art Nouveau* a França i Anglaterra, i *lo stile Liberty* a Itàlia.

La veritable força del modernisme català radica a l'arquitectura i totes les arts que van lligades a ella: ceràmica, ferro forjat, vidre colorit i emplomat, talla de fusta i una utilització del totxo pròpia de virtuosos. El 1900, Gaudí, Domènech i Puig i Cadafalch eren els arquitectes que demostraven el mes gran geni. D'altres els seguien les passes com en Jujol, Vilaseca, Sagnier, Fontserè i en Rubió. A més es treballava amb un grup d'artesans molt hàbils i que no havien estat malmesos per la producció en massa i, encara més important, hi havia clients rics que pretenien deixar una forta empremta de la seva cultura material.

Només cal passejar per Barcelona i observar les forges de ferro a les decoracions del Palau Güell, o les teules en forma d'escates de peix i els mosaics de la volta interior de l'Hospital de Sant Pau. Malauradament, avui els arquitectes han perdut l'accés a aquesta base artesanal que permetia concretar la fantasia en empirisme a cada centímetre de l'obra.

Si be en Domènech va construir les oficines centrals de l'Editorial Montaner i Simon (l'empresa del seu pare i avui seu de la Fundació Tàpies al 255 del

carrer d'Aragó) a l'any 1879, no va ésser fins l'Exposició Universal de 1888, feta a l'antiga, i odiada, Ciutadella que va aparèixer realment com a arquitecte.

Quinze anys abans, organitzat pel batlle de Barcelona, Francesc Rius i Taulet, l'ajuntament va fer un concurs pel disseny del nou parc. Va guanyar Fontserè i de seguida va reunir un grup de joves arquitectes amb talent. Un d'ells era en Antoni Gaudí amb vint-i-un anys i acabat de sortir de l'Escola d'Arquitectura. L'altre era Domènech i Montaner, també de la mateixa edat.

La filosofia de Fontserè al respecte de la mal recordada Ciutadella borbònica, era la de no esfondrar per destruir; cal esfondrar per fer més belles les coses. Així, es varen conservar l'arsenal (seu del Parlament de Catalunya), la capella neoclàssica, i el pati o plaça d'armes. La resta va caure sota la pica i, sota la idea de que els parcs son a la ciutat com els pulmons a l'home, es va fer el disseny d'un gran jardí de doble ferradura, una dins de l'altre, mes gran, i amb una gran avinguda que prolongaria el passeig de Sant Joan. Fonts, jardins, estanys, hivernacle, museu botànic i ombràcul, palaus de la indústria i de les belles arts, estàtues commemoratives dels prohoms catalans i, posteriorment, un zoològic. També es varen dissenyar els edificis de cinc plantes amb porxos que, al costat del nou parc, portaven cap a un altre disseny d'en Fontserè: el mercat del Born.

A finals de la dècada de 1880, el parc de la Ciutadella va ésser escollit com a seu de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888. Rius i Taulet pretenia, juntament amb la burgesia catalana de l'època, demostrar que Barcelona era una ciutat europea i no només espanyola. Fontserè, amb la por de que la seva feina de quinze anys fos malmesa, va protestar. Va ésser despatxat i es va anomenar mestre d'obres a Elies Rogent. La ciutat, com un segle més tard amb els Jocs Olímpics, va plantejar-se una reestructuració de fons, amb nous carrers i avingudes, entre elles la que corria per la façana marítima de la ciutat fins el parc de la Ciutadella: el passeig de Colom. Aquest va ésser el primer carrer de Barcelona amb il·luminació elèctrica, fet que va ésser aprofitat per Domènech per poder fer a contra rellotge l'Hotel Internacional, a la intersecció del passeig de Colom i l'avinguda del Marquès d'Argentera.

A Barcelona, com al 1992, hi havia una manca de places hoteleres i va encarregar-se a Domènech la

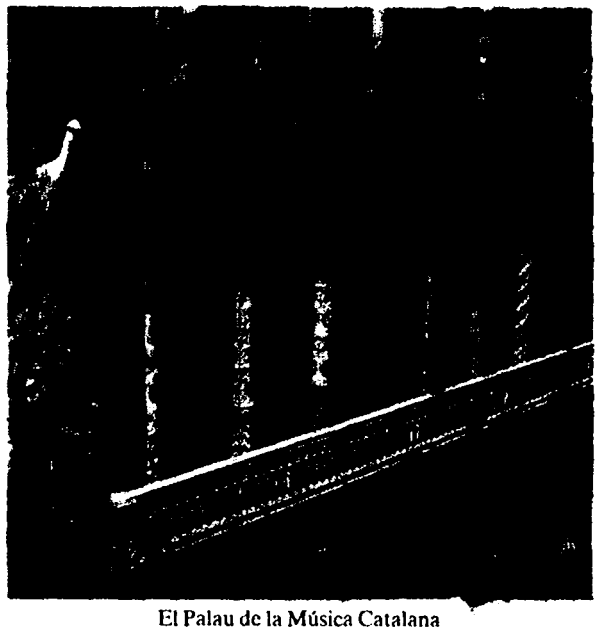

El Palau de la Música Catalana

construcció d'un hotel de cinc pisos i mil sis-centes habitacions. El va fer amb una estructura de ferro revestida de totxos i terracota. Les façanes tenien cent cinquanta metres de llargada i tres mesos després de començar els fonaments arribaven els primers clients. Això va ésser possible gràcies al geni organitzador de Domènech, que va coordinar el ritme de la construcció amb la utilització de mòduls prefabricats. Encara que també cal dir que varen ésser definitius els jornals de dotze hores en torns rotatius per poder cobrir les

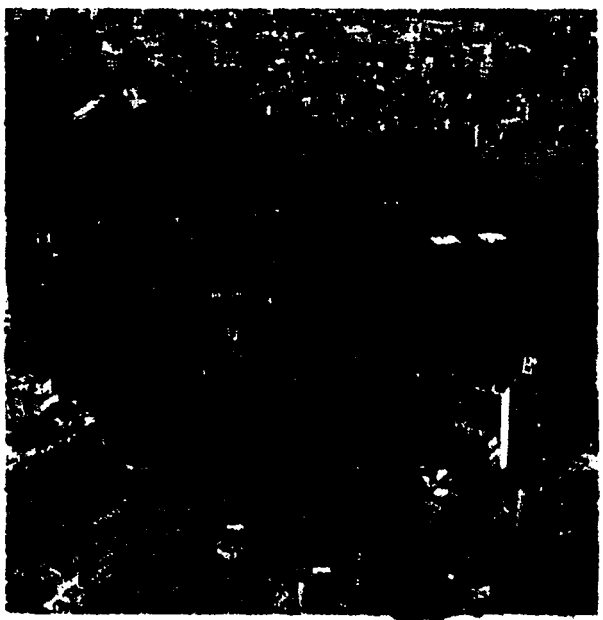

L'Hospital de Sant Pau

vint-i-quatre hores del dia, la utilització de la llum elèctrica i els obrers no sindicats, als que es feia treballar com esclaus.

Mai no sabrem si aquesta hagués estat una obra perdurable, ja que va ésser esfondrada al final de l'Exposició per una remodelació urbanística. "La propietat es un robatori dels drets de la bellesa i dels interessos de l'art", va escriure un indignat periodista de l'època.

L'altre contribució de Domènech a l'Exposició fou el Cafè Restaurant, avui museu de zoologia, que junt amb l'Arc del Triomf d'en Vilaseca, son les úniques estructures que s'han conservat. Tota la resta fou víctima de la piqueta.

El Cafè Restaurant sembla un castell medieval, amb els seus merlets i escuts, però fet amb estructura de ferro industrial i totxo sense guarniments. La mateixa paraula "totxo" reflexa la pobresa d'aquest element per sí mateix. La gran originalitat d'en Domènech, i el seu gran repte, va ésser utilitzar un pobre element constructiu donant-l'hi la qualitat que es demostra en veure l'edifici. Segons ell, el totxo està fet amb la terra de la pàtria per alçar un edifici en la mateixa. Igualment que en Puig i Cadafalch, considerava el totxo "clar i català". I veritablement l'estètica de la construcció es impressionant. En donar el sol a una paret de totxo, es creen una sèrie de llums i ombres, ressaltant els volats, les cornises i les projeccions, que recreen una plasticitat encara mai emprada fins aleshores. El mateix podem dir del ferro. Les bigues, els marcs metàl·lics de portes i finestres es veuen sense cap mena de simulació.

També es varen utilitzar materials de més "classe", com les corones de ceràmica vidriada que rematen els merlets i, sobre tot, els escuts de ceràmica pintats, blau sobre blanc, que son un recull —fet per en Domènech— dels escuts heràldics de la Catalunya antiga, i recreen flors, plantes i animals estilitzats.

Altres edificis de Domènech i Montaner son la casa Thomas (1895-1898), la casa Fuster (1908-1910) i, la més decorada, la casa Lleó Morera, de 1905 (al 35 del Passeig de Gràcia), amb escultures d'en Eusebi Arnau a la façana de la planta baixa, mutilades el 1943, com la decoració interior, per una coneguda firma comercial encara avui existent.

Un altre edifici emblemàtic d'aquest arquitecte es el Palau de la Música Catalana, obra mestra a petita escala, ja que la seva gran obra fou l'Hospital de Sant Pau que, al contrari d'en Gaudí, que no va concloure mai la seva obra més important, la Sagrada Família, va ésser finalitzat en vida d'en Domènech al 1910.

A més, l'Hospital ha fet més per la ciutat del que mai farà la basílica d'en Gaudí, sense contar amb la invasió turística japonesa als darrers anys.

Barcelona tenia l'Hospital de la Santa Creu al Raval, absolutament caduc, del segle XV, i amb instal·lacions i serveis absolutament ineficaços. Domènech convertí un solar de 145 hectàrees en una ciutat enjardinada dins la mateixa ciutat. Va excavar el terra i construí totes les zones de serveis i els corredors sota terra. Sobre aquesta estructura invisible s'alcen 48 pavellons, cadascun sobre un soterrani que l'enllaça amb la xarxa de serveis. Els pavellons independents aïllen els malalts infecciosos i donen la sensació general de que el pacient es troba en un poble. Els carrers d'aquest poble tenen dues avingudes principals que es creuen al centre del complex, a quaranta-cinc graus respecte a la quadrícula de l'Eixample, per tal de trencar la seva monotonia. Uns carrers més petits permeten als pavellons l'accés a l'aire lliure, i trenquen els braços de la gran creu. Tot això és pensat per tal d'influir en l'estat d'ànim dels malalts i familiars i desterrar la idea associada d'hospital amb mort i patiment.

Domènech sembla haver cregut que l'art es terapèutic i així ho demostra als acabats de les diverses sales, oficines d'administració, passadissos, etc. No hi ha dos pavellons iguals i estan enriquits per gran profusió de motius de ceràmica: llangardaixos i cargols esbrinen al vianant entre les fulles dels tarongers; les flors amb varietat de materials i tècniques son per tot arreu, dins els arcs, a les columnes, emmarcades... La decoració és un vocabulari de floriment i recuperació. A las voltes interiors, als pavellons dels malalts, les decoracions són molt més relaxants, amb dissenys frescos i repetitius molt hipnòtics...

Finalitzarem aquest article amb paraules del fill d'en Domènech:

"...el material adquiria un caire noble encara que fos ordinari. Si s'usava amb un altre material ric, encara que en petites quantitats, l'objecte adquiria caràcter de riquesa, el que era sorprenent si es considerava el seu preu real. Així va succeir amb l'Hospital de Sant Pau, en el que va creure que tot el que pogués produir una sensació de benestar als malalts era també una forma de teràpia."*

EXCURSIONISME

Una mica d'espeleologia a Mèxic

FERRAN ANDREU

A la gent de la UEC

Mentre escrivia aquest article, morí la Magdalena Úrsul. La Magda era una veritable emigrant, i mostra d'això n'era l'obertura del seu pensament. En qualsevol moment era disposada a compartir la cultura catalana a Mèxic, i a fer de guia als catalans nouvinguts amb l'agilitat de qualsevol mexicà: coneixia perfectament ambdós països, perquè era involucrada amb tots dos: la Magda tenia una catalanitat inherent, però la seva personalitat pesava molt més, era la Magda i prou, tan per als mexicans com per als catalans. Esdevingué un pont entre Catalunya, la Catalunya de l'exili i Mèxic.

El passat gener la Magda va marxar, però en haver-la conegut, no ha desaparegut pas tan sobtadament com va entrar a la meva vida. Encara hi ha tot el que va bastir.

Vaig assabentar-me sobtadament de la primera sortida amb el grup bàsic de muntanyisme de la Universitat: després de tres dies de teoria i pràctiques d'espeleologia a la ciutat, aniríem a fer una avenc. Recordo el primer cop que vaig sentir la paraula espeleologia; fou a la Unió Excursionista de Catalunya, ara farà uns set o vuit anys, i aleshores no sabia que els espeleòlegs es dedicaven a recerques i exploracions a coves, fetes al subsòl generalment per l'erosió de la roca calcària o per corrents de lava.

Per a la majoria de companys del curs, el mòdul d'exploració i aquesta sortida d'espeleologia representarien un "extra" a les expectatives que tenien del curset bàsic de muntanyisme: generalment, hom s'hi apunta per fer alta muntanya i escalada en roca, dues activitats força conegudes gràcies a la televisió, però que no s'ajusten pas a una pràctica d'esports de muntanya adient per a les condicions de Mèxic.

Vaig sentir-me molt més atret pels mòduls d'exploració i espeleologia que hi havia al curs: primerament, perquè Mèxic és un país on s'hi poden trobar des de selves fins a boscos alpins, trobant-hi pel mig platges tropicals, serralades i deserts... no pas massa coneguts, i també perquè aprendre a viatjar pels indrets poc turístics et permet conèixer la realitat del país, realitat que s'amaga per omissió als mitjans de comunicació, i per una complicitat involuntària també és "oblidada" per la població general.

L'exploració pot ser una activitat bàsica per a l'espeleologia; a Mèxic hi ha tant terreny verge, que la majoria de les boques de les coves són desconegudes: es calcula que només hi ha referències del trenta per cent del total de cavernes. Potser hi ha la varietat més gran de coves del món, amb boscos interiors, rius i cascades subterrànies, flora i fauna endèmiques i restes arqueològiques prehispàniques. La varietat de noms populars posats a les coves és gran: al centre i al sud del país se'ls anomenen *sótanos* i *hoyas;* a Chiapas *simas* i de vegades *fosas;* a Jalisco i Colima, *pozos* i *resumideros*. Els espeleòlegs, aquelles persones de la ciutat que de tant en tant es fiquen vestits de colors a les coves, són coneguts popularment amb el nom de *cueveros* o *sotaneros*.

Malauradament, els recursos amb els que compten les recerques espeleològiques són molt limitats: A les associacions excursionistes sempre s'ha donat priori-

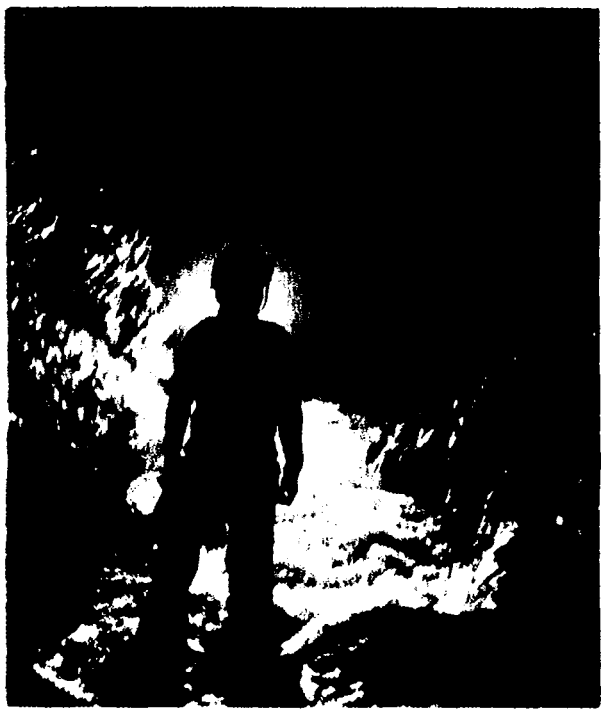

tat a les seccions d'alta muntanya i d'escalada en roca, a un país amb només tres muntanyes amb neus perpètues (força respectables, però només en són tres). És una contradicció que amb un gran potencial per a explorar, la majoria de muntanyistes es dediquin a fer els pocs cims nevats, mentre que amb prou feines trobem més de mig centenar d'espeleòlegs amb bon nivell teòric i pràctic per manca de recolzament, principalment monetari. No podem oblidar que tot el material d'espeleologia és importat i car: la moneda mexicana val poc, i els beneficis que els hi carreguen els importadors et treuen el suc com te'l treuen a la feina la resta d'empresaris; a Mèxic la llei marca només una setmana de vacances l'any, i si tens sort, en podràs tenir fins a dues (generalment discontínues). És el peix que es mossega la cua: com a estudiant tens temps per sortir a fer espeleo, però els diners per finançar les sortides només els pots aconseguir si treballes, i si treballes no tens temps per fer sortides.

Per poder fer-nos una idea del que hi ha al subsòl del país, només cal fer unes comparacions: El rècord mundial de fondària total és de 1 600 m, a la cova francesa de Berger, i a Mèxic el sistema Cheve s'ha explorat fins els 1 400 m però, mitjançant la pigmentació del corrent d'aigua subterrània que hi passa, s'ha descobert que el desnivell de la cova és de 2 000 m, aproximadament. Aquestes fondàries són el desnivell total de la cova, però en fondàries absolutes, a Mèxic hi ha el segon abisme del món: el Sótano de El Barro, a Querétaro, té 410 m de caiguda vertical ininterrompuda, i 440 m de desnivell total.

Tornant a l'excursió, el primer destí era Taxco, una ciutat minera fundada pels espanyols a l'època de la colònia, just a les vessants d'unes muntanyes. És força estrany trobar una ciutat construïda fora de l'horitzontalitat de la plana, però a Taxco ho varen fer amb la voluntat que els donaren les mines d'argent.

Caminar per Taxco era la introducció a la tranquil·litat, deixar enrera l'asfalt i passejar sense cap pressa pels carrerons inclinats, sentint els teus passos en trepitjar les llambordes.

Arribats al transport local que ens duria fins el que suposàvem que era el poblet vora l'avenc, vam haver de pujar disset persones a una furgoneta Volskwagen tipus vanette, amb cordes, motxilles i tota la ferralla que representa l'equip de descens a les coves.

En posar-nos en marxa, vaig adonar-me que el transport no tenia porta corredissa a la dreta. El xofer anava a tot drap per una veritable carretera de corbes, i quan la Volskwagen girava a la dreta veia com l'asfalt s'acostava; les tres persones que érem assegudes a la vora exterior dels seients no dúiem cap mena de segur que ens salvés de caure a la carretera, però m'autoconsolava tot provant de convèncer-me de que era força emocionant. Finalment no hi havia cap altra manera d'arribar a l'avenc. Afortunadament, l'humor mai no falta, i l'instructor, penjat del sostre a la vora de la furgoneta, ens assegurava que aquest era un bon moment per posar en pràctica el que havíem après a escalada en roca: segurs i punts de recolzament, i molt d'equilibri. Només vaig arrapar-me més al seient mentre reia. Les disset persones anàvem veritablement amuntegades, i se sentien cúmbies, música característica dels xofers de transport col·lectiu mexicà, gent que mai ha fet proves pràctiques per a treure's el carnet de conduir. L'etnografia ruletera, que diu la Mireia Viladevall...

Un cop al poblet vora l'avenc, poblet que es reduia a quatre casetes força humils amb parets d'adob, vam deixar a una cabana el que no ens seria imprescindible; la mestressa, una dona indígena, era veritablement amable, inspirava respecte. Ens posàrem l'equip per a la cova: davallador, ascensors, cordes i cintes de seguretat, arnesos, cascos... Un cop disfressats vam encetar el camí cap a l'avenc, mentre tres

nens indígenes es feien un tip de riure en veure'ns, guarnits com anàvem, que semblàvem arbres de nadal. Personalment, jo també me n'enfotria d'unes persones que de cop i volta es plantessin al meu llogaret vestits amb robes de colors llampants, uniformes parcials de l'exèrcit nordamericà per al desert i d'altres vestimentes de les que pengessin tot d'estris metàl·lics i es fiquessin a la cova d'allà on mor el rierol.

Arribava el moment de la veritat: el primer descens al natural, i era el meu torn. Assegurar-se, tensió a la corda i a l'arnès, una petita davallada fins a una galeria modelada per l'aigua... i ja era en un altre món. Mentre caminava per la primera galeria se sentien udols, talment com a les pel·lícules. Vaig arribar a la «Cámara de las luces»: un espai gegantí de roca calcària amb una formació semblant a un orgue, i una esquerda a la part superior permetia el pas d'un raig de llum daurat per les partícules de sorra en suspensió. Un rat-penat feia encara més espeleològica l'escena. Vaig donar un cop d'ull per darrera vegada a la llum del sol, i directament cap a l'interior de la cova pel llit del riu. Moments estranys, quan comences a dependre de la llum del teu frontal. Arribats a la part superior d'una cascada, vam muntar un sistema de cordes per al primer descens vertical llarg (uns 15 metres): era una veritable gola de pedra, plena d'irregularitats corbes i humides. Encara no sabíem ben bé el que ens esperava a baix, però un cop havent baixat ja no podíem fer-nos enrera. En sentir arribar el primer de nosaltres a baix, un fort soroll d'esquitx seguit d'un "¡el agua llega hasta el cuello!" no va fer-nos gaire gràcia: si hi havia un nivell alt d'aigua, dormiríem xops. La meva curiositat va sobreposar-se a la meva por a les alçades i vaig assegurar-me i baixar, recolzant els peus a una paret freda i tallant.

Un metre abans de tocar terra vaig adonar-me que no hi havia pas més aigua que la d'una petita bassa al final de la cascada, i l'esquitx el feia l'instructor llançant un roc a l'aigua just quan et desenganxaves de la corda. Una bona presa de pèl.

En aquest punt vaig començar a sentir-me estrany, talment de visita en un altre planeta. Paral·lelament a la cascada hi havia una columna vertical feta per calç precipitat, amb una estructura força interessant: la part externa era coberta per una mena de reixa romboide feta de pedra calcària, i als espais interns dels rombes hi havia una trama de cristalls transparents. Seguint la vora de la roca vaig trobar una mena de tarántula albina, que s'hi passejava. Aquesta columna va trigar milers d'anys en formar-se, gota rera gota d'aigua, i era davant meu.

Vam començar a baixar poc a poc per un tub de pedra humida i bulbosa, totalment arrodonida per anys i anys de pas de l'aigua del riu.

Per un moment, em sentia al bell mig d'una gran aventura, però les formes i les dimensions que han assolit les roques van fer que m'adonés que era un petit organisme, dins un tub de roca calcària a l'escorça terrestre. Em preguntava si la Mar i la Marta pensaren el mateix al seu curset d'espeleo a Catalunya.

Nou hores més tard vam arribar al darrer dels descensos importants (50 m), i no el vam fer per manca de temps: només dúiem il·luminació per a dotze hores. Una estona després de girar cua vam creuar-nos amb el grup del darrera; aquests van passar-se vint hores a l'interior, la resta divuit. Hom triga més a pujar per la corda que no pas baixar, i al penúltim ascens gran hi havia cua, i jo vaig jeure al terra, amb un còdol sota cada ronyó, i el meu casc d'acer com a coixí. Era tan cansat que vaig considerar que em trobava en la posició més còmoda del món i vaig començar a adormir-me.

El casc va donar-me uns quants problemes: no en vaig trobar cap d'espeleòleg, i vaig haver d'improvisar demanant-ne un de l'exèrcit nordamericà a un amic: era còmode, però pesava com un mort, perquè per a esmorteir la metralla la part exterior està feta d'acer. De la seva resistència en combat en dubto, perquè en sortir d'una gatera per on has de passar força ajupit, una estalagmita va donar-me la benvinguda en aixecar-me, i li va fer un bony al casc. Tothom que ha passat per aquella gatera coneix l'esmentada estalagmita, doncs hi tenia marques de cascos de tots colors...

Un cop fora, tot xop, vaig plantar-me al mig d'un prat, per veure els estels. Era el primer cop que veia tantes constel·lacions a Mèxic, i vaig emocionar-me: és dur haver de viure a una ciutat tan contaminada, on en aixecar el cap per les nits només hi veus un cel marronós amb quatre estels. En adonar-me de que era tot xop i m'estava pelant de fred, vaig començar a caminar cap el poblet, mentre es feia de dia. El cel era de color malva, amb un gran i bransolejant sol taronja al bell mig de l'horitzó. Després d'això, només volia dormir i descansar, provant d'oblidar que l'endemà tornaria a empassar asfalt, caos i pol·lució a la ciutat de Mèxic.*

NECROLÒGICA

Ha mort Joan Crexell

JOSEP RIBERA I SALVANS

Com en altres viatges a Catalunya vareig dinar amb ell a finals d'octubre de l'any passat al Porta Fiori de Balmes i com sempre parlarem amb passió compartida de Catalunya i de la seva recuperació nacional. Tal vegada una mica menys il.lusionat que altres vegades, no minvava però la seva passió pel país. Ens veierem encara una altra vegada a principis de desembre. Per això quan l'amic Ramon Felipó em trucà el 27 de desembre per a anunciar-me la seva mort als 48 anys, d'un atac de cor el vespre de Nadal la inesperada notícia em colpí durament.

Joan Crexell i Playà havia nascut a Barcelona l'any 1946 i era nebot del filòsof Joan Crexells que va donar nom al premi Crexells de novel.la. Historiador i periodista fou sempre un activista del nacionalisme català actuant en diversos grups clandestins durant el franquisme. En 1973 fou un dels 113 detinguts de l'Assemblea de Catalunya. Durant la transició política va militar de 1976 a 1980 a Convergència Democràtica de Catalunya dirigint el servei de publicacions del partit. Més tard abandonà Convergència i com a independentista es presentà per Esquerra Republicana a les eleccions de 1986. Però la seva activitat més important fou la d'historiador. Feu un treball incessant de recerca de la clandestinitat i de l'exili. Publicà uns vint llibres i monografies entre els quals s'hi content Els fets del Palau i el consell de guerra contra Jordi Pujol, La caputxinada, Premsa catalana, clandestina i d'exili, El complot de Garraf i Origen de la bandera independentista. Ens havia enviat articles com el de Premsa d'exili a Mèxic durant el franquisme (1939-1976) que foren publicats en la nostra revista.

A la seva cerimònia luctuosa hi assistiren tots els sectors del nacionalisme català i al final fou acomiadat amb uns Segadors cantants amb veus contingudes i emocionades.

Al retornar a Mèxic he cercat, he trobat i he rellegit un seu opuscle publicat per El Llamp l'any 1989: A Franco-Tretze poemes catalans.-1939-1975. El darrer poema del recull L'auca de l'enfadós o la fi del cagaclastics que escriví Joan Oliver m'ha tornat a fer riure com ho ferem amb ell quan m'el regalà amb una dedicatòria cordial.

No s'hi val perdre a Joan Crexell tan jove. El trobarem a faltar.*

Un dia de cacera

LLUÍS MARCET

Només els països cultes —que no és sinònim de civilitzats— aprecien la carn de conill.

Catalunya i algunes zones de França, Itàlia i Mèxic —abans que hi arribéssin els barbuts leporidòfobs— han estat uns dels llocs on aquest rosegador ha rebut el culte gastronòmic que es mereix.

A casa nostra el conill es valorava des que se sortia a caçar-lo. Era usual, quan s'acabava la veda, veure sortir molt de matinada i amb un fred de mil dimonis, persones d'aspecte feréstec i taciturn amb l'escopeta enfundada, el sarró, i ben sovint amb el gos saltant alegrement al seu costat. Els més afortunats es trobaven amb la seva colla i sortien en cotxes atrotinats cap als afores de Barcelona, llavors encara no malmesos pel picot, el formigó i la immigració. Els que no tenien tanta sort s'enfilaven als "catalans" —trens de rodalies— després d'haver pres un bon cafè amb llet amb un croisant, una ensaïmada o el xuixo de rigor. Hi havia encara els més espartans, que es conformaven amb un exprés i un entrepà que empenyien gola avall a cops de bota.

Recordo que de nano acompanyava el meu pare els dies de cacera, i el ritual començava més d'hora que de costum perquè com que era diumenge, abans calia anar a missa, bé amb els jesuïtes de Casp o bé a Santa Mònica, al costat de la Plaça Catalunya, segons si era més o menys de matinada. Després de missa cap als ferrocarrils catalans per començar l'aventura. Jo em consolava d'haver-me llevat tan d'hora tot pensant en el xuixo amb Cacaolat "l'Aliment Nº 1", que només em donaven en aquelles ocasions.

Arribàvem a Terrassa i agafàvem un autobús fins a Matadepera, on començàvem la caminada cap a la Masia de la tieta Vicenta, Can Carbonell.

L'ambient era bulliciós i alguns familiars anaven preparant les seves Sarasquetes, o altres escopetes de menys pedigree, mentre els gossos corrien nerviosos amunt i avall. Mai no se'ls ha de donar menjar abans de la cacera perquè així cerquen les preses amb més delit.

Generalment jo procurava preparar-me una llesca de pa de pagès, torrada i fregada amb un all, posant-hi a sobre unes làmines de pernil acabades de tallar en el rebost. Això ho engolia dissimuladament, per fer front al que pogués passar. Llavors sortíem tots en grup sota el guiatge del meu cosí Benet, només uns anys més gran que jo però que coneixia tots els amagatalls dels conills i tenia una punteria que li hauria fet enveja al mateix Daniel Boone.

Ens passàvem tot el matí caminant per la muntanya, pujant i baixant dels turons per dreceres que amb prou feines es veien. A vegades ens acostàvem a un estol de perdius que aixecaven el vol amb molta fressa, i de les quals el meu pare sempre n'abatia alguna.

La seva punteria, que no vaig heretar, era envejable. Una vegada li vaig veure fer la famosa "carambola", que consisteix en matar un conill i una perdiu en dos moviments de l'escopeta, un darrera l'altre i naturalment sense carregar-la entremig. Per altra banda jo em sentia molt ufanós perquè era l'encarregat de portar els conills i les perdius sobre la meva espatlla.

Per a mi la perdiu formava part, per dret propi, de la caça major, i encara avui em queda el dubte de què era el que més em feia gaudir d'ella, si la sorpresa de l'aleteig quan et sortia gairebé de sota els peus, o bé el seu vol dibuixant una bellíssima paràbola, o la remuntada espectacular quan feia la "torre" o sia quan un perdigó se li ficava al cervell, o l'orgull de carregar-la tot el matí, o bé, finalment, tastar-la quan la mare la guisava...

Després ens esperava un dinar de dia de festa, en què hi havia de tot el que es pot trobar a pagès —on els camps són tan fèrtils— i que nosaltres no solíem tenir a la ciutat del post-racionament. A mitja tarda encenèm una foguera i ens hi aplegàvem els nois i noies a cantar, ballar i riure. Eren temps d'enamoraments platònics, i hores perdudes que jo esperava amb delit per estar a la vora dels ulls blaus, les galtes vermelles i les trenes rosses de la Laieta, una veïna que llavors era encisadora.

El conill a la brasa o rostit, si és de granja, o bé en civet quan és de bosc, amb herbes d'olor i una mica de xocolata, és una menja exquisida que no li demana res al plat més luxós. Cal només un guisat savi per a un paladar culte...*

Autologia contemporània

JORDI R. GAYA GARCÍA

QUARTA PART

vist des d'avui, no hi ha res de nou sota el sol

Us donaré una dada molt interessant: tant el seient ajustable com l'espill retrovisor del vostre cotxe, fa gairebé 80 anys que s'estan fabricant en sèrie. Potser això us donarà una idea que les novetats o conveniències de què avui gaudim, fa molt de temps que són amb nosaltres. A continuació assenyalarem les innovacions més significatives de cada època, concebudes pels fabricants amb un doble propòsit: diferenciar la seva marca de les altres i, més que res, atacar el públic pel cantó de la comoditat i tractar de decantar-lo cap a la seva marca. Cal reflexionar, tanmateix, que totes les innovacions foren producte de l'ingeni, la sort i la voluntat de millorar l'automòbil dia a dia.

des del principi fins després de la primera guerra mundial

El cèrcol de goma massissa i després el neumàtic; els motors de 8 i 6 cilindres en línia; els llums d'acetilè; les llandes desmuntables, el neumàtic de recanvi, els amortidors i el clàxon, varen atraure nous compradors. El Ford T, els motors V-8 i V-12, el sistema elèctric de generador a bateria, els netejadors manuals i el parabrisa de vidre van ésser seguits de seguida pels primers *stops* del darrere, per la transmissió de dues velocitats i, oh meravella!, pels frens hidràulics a cada roda.

des dels escandalosos 20's i els "flamboyants" 30's fins a la segona guerra mundial

Es consolida el neumàtic o cèrcol inflable, neixen els filtres d'aire i d'oli, els netejadors automàtics del parabrisa, els llums alts i baixos, els seients ajustables i la calefacció. El Ford T assoleix la xifra de 15 milions d'unitats venudes el 1927. Comencen també les viseres per al sol, la ràdio a bord, les unitats de llums tancats hermèticament i les primeres transmissions automàtiques amb *overdrive*. Es l'època de les famoses carrosseries aerodinàmiques i, què hi farem, la palanca del canvi de marxes a la columna del volant.

Com a conseqüència de la guerra es comencen a oferir els telèfons per al cotxe, comunicats per ràdio, els neumàtics resistents a les punxades i les primeres carroseries blindades. Finalment, a Europa s'introdueix el primer neumàtic radial.

entre els 50's i els 60's

La terrible etapa dels cromats va portar aparellada la direcció hidràulica, l'aire condicionat, i els sistemes elèctrics per a accionar el tancament de les portes, els vidres, els seients i el porta maletes. Van aparèixer també els miralls que s'ajustaven des de dins, els frens auto-ajustables i el control elèctric de la velocitat. La preocupació per disminuir la mortaldat en els accidents, va fer que s'incorporessin els taulers encoixinats, els cinturons de seguretat, els *flashers* o llums intermitents d'emergència, el sistema dual de frens i el famós ABS que evita les patinades. Es va reviure la tracció al davant i van aparèixer dos conceptes fabulosos: el llegendari Mini de la casa Austin, que era un vehicle utilitari, i el primer "Pony-Car", del que se'n varen vendre un milió d'exemplars en 30 mesos: el Mustang, senyors.

dels asfixiants 70's als sorprenents 80's

A causa de la famosa crisi del petroli els nordamericans s'adonaren que els seus cotxes gastaven molta benzina i que els calia millorar-los substancialment. Varen aconseguir optimitzar la resistència dels metalls emprats en els motors, per allargar-los la vida, i espaiar cada vegada més els usuals "ajustes" dels motors. Va començar la batalla contra la contaminació i la incorporació de catalitzadors en els Estats Units. En aquest període naixeren els instruments digitals en el tauler, a l'estil dels Star-Wars, els injectors electrònics de benzina, els para xocs que absorbeixen els impactes i els sistemes d'alarma per evitar els robatoris.

Tots els fabricants varen adoptar la utilització dels plàstics emmotllats perquè els estalviava pes i, com a conseqüència, combustible. Es tractava de millorar la conducció i la durada dels motors de petita cilindrada, i això va portar al principi dels motors amb turbo per a benzina i per a diesel. Per altra banda es va introduir el concepte de les quatre vàlvules per cada cilindre, els famosos motors "16 vàlvules". Tant el turbo com els "16 vàlvules" foren acceptats de seguida a nivell mundial i encara avui continuen en plena vigència.

Destacar només 50 innovacions dels 3 500 fabricants que han construït més de mil milions d'automòbils durant cent anys, no és gens fàcil però no té gaire mèrit. Tanmateix és ben trist no esmentar noms com ara Tucker, Porsche, Ferrari, i tants d'altres, les aportacions personals dels quals varen sacsejar el món automotor. L'evolució de l'automòbil ha estat llarga i ha donat molts fruits, tant així que el que avui és natural per a nosaltres fou tal volta l'invent del segle ara fa cinquanta anys, i potser una idea estúpida en fa cent. L'interessant és que, gràcies a l'ingeni i la curiositat de tantes persones durant tants anys, avui podem gaudir d'una colla de millores que fan molt més còmodes i segurs els nostres automòbils. *

Singulars anecdòtics III

J. C. (PEP PONCELL)

Tal ment com "La Lletera" de la faula, abans d'ensopegar i caure, així eren els meus somnis d'un viure plàcid i sense angúnies durant l'estada —curta o llarga— de transterrat a França. Tenia a la cartera gairebé un milió de pessetes en bitllets, part d'estalvis propis i la resta resultat del sacrifici de la meva família.

Mai no se'm va ocórrer de pensar que l'estada a l'estranger podia ésser definitiva. Però per altra banda, durant diverses nits, quan divagava pesarós en la solitud mortificant de pensaments ombrívols, en interminables eternitats, donant voltes entre els llençols abans de caure retut i cloure els ulls, en les meves aspres i cantellades meditacions mai no va ser considerat el retorn... al paradís perdut. Avui encara, vell i neulit, continua ferma la meva determinació. Una sola vegada, l'any 1978 —i em va servir per reafirmar la decisió— vaig tornar a la terra... Evidentment les coses no eren les mateixes. Era tan diferent tot!.. Decebut vaig retornar al país acollidor. I per sempre !

Tornant al fil de l'anècdota que començava a contar, una vegada ben meditat el que calia fer i presa la decisió, un matí, després d'un refrescant bany i una parsimoniosa afaitada, vestit el millor possible donades les mancances de vestimenta, vaig sortir al carrer portant a la pitrera, entre camiseta i camisa, un paquet amb les pessetes que, ben administrades, serien part de la tranquil·litat del transterrat.

Caminant tranquil i pausat vaig arribar a l'establiment bancari i una vegada a dins, d'un cop d'ull vaig descobrir el departament d'estalvis. Tremolós, íntimament emocionat i tartamudejant:

—*Mademoiselle, parlez vous l'espagnol?*

—*Un peu.*

No obstant cercà l'ajut d'un company de treball, ja madur.

—*Qué se le ofrece, monsieur?*

Vaig explicar-me com millor podia ésser entès i, sense més raonaments, posava davant dels seus ulls el paquet amb els bitllets de banc de distintes denominacions, en pessetes. Sense immutar-se, amb naturalitat, l'home obrí el paquet i començà la contada... Almenys això era el que jo creia però la realitat era ben diferent.

Parsimoniosament el funcionari seguia contant, contant... Finalment acabà i mirant-me de cap a peus amb certa pietat i en castellà —millor que el meu— em digué, baixet, baixet, com temorenc que algú escoltés el seu raonament:

—Quants dies fa que vostè va sortir d'Espanya?

—Sóc català; justament nou dies.

—Doncs abans d'ahir, precisament, es va publicar en el Diari Oficial una disposició del general Franco, com a cap de govern, anul·lant tots els bitllets de banc posats en circulació i datats durant la vigència de la República... i lamentablement tots els seus estalvis corresponen a emissions i circulació de l'època republicana.

Commiseratiu:

—És dolorós ésser perdedor... però qui sap si més endavant hi haurà algun acord de govern rectificant la disposició...

La meva tremolor de veu i potser les llagrimetes que humitejaven els meus ulls el motivaren a la compassió... Diligent tornà a fer el paquet de bitllets i, amb certa emoció no dissimulada, el posà de nou a les meves mans. D'esma el vaig agafar i fins una mica avergonyit vaig abandonar la institució bancària.

El mateix que en la faula clàssica de la somniadora "Lletera", la crua realitat esmicolà el somni forjat en la quimera. En endavant calia obrir de nou el cor a l'esperança i, sense defallences, somniar menys i encarrilar el futur per vlaranys més promissoris i d'esforç creatiu.*

Can Culleretes

JOSEP M. LLADÓ

(extret de l'*Avui Diumenge*)

Encara que molts barcelonins saben que el restaurant Can Culleretes va néixer el 1786, en realitat és més antic, perquè data de 1740, dels temps de Ferran VI, fill de Felip V. Durant 46 anys, i dirigit per Joaquim Pujol, que n'era el propietari, estava situat a la plaça de Sant jaume, des d'on el 1786 es va trasladar al pròxim carrer Quintana.

Al número 5 d'aquest carrer s'hi va trasladar el restaurant Can Culleretes, on els primers temps se servien plats de nata, de crema, de mel i mató, i tasses de llet i de xocolata. "Més culleretes!" demanaven els cambrers a tota veu. Aquest és, pel que sembla, l'origen de la denominació del local, del qual l'any 1890 se'n va fer càrrec Tito Regàs, jove emprenedor que va procedir a decorar l'establiment amb tres grans pintures murals de Francesc Tey, evocadores de l'ambient de principis del segle XIX, i més endavant amb uns magnífics plafons ceràmics de Xavier Nogués, i també unes grans làmpares. Els esmorzars i els berenars se servien a preus que anaven de 10 rals a 20. El de 12 rals era de pastís de carn, pernil dolç, mortadel.la, pa de viena, sorbet de vainilla, neules, rebosteria, vi dolç i vi sec de Xerès. Les minutes anunciaven que també se servia a domicili i a col.legis en dates tan importants com les de les primeres comunions. Si la cuina era petita, el menjador era molt espaiós, apte pér a servir-hi refrescos, com aleshores se'n deia, fins que a principis del nostre segle es va convertir, ja definitivament, en restaurant, regit pel nou propietari, Miquel Regàs i Armengol, fill del popular Tito. Igualment emprenedor, Miquel Regàs va organitzar banquets importants, com el que es va celebrar a Montjuïc per l'Exposició Internacional de 1929 i que va reunir més de 3 000 persones. En el recinte de l'Exposició s'hi va construir una caseta de Can Culleretes, projectada per Adrià Gual i visitada per Alfons XIII. Miquel Regàs vivia a l'entresol de Can Culleretes, on el 1905 hi va néixer el seu fill Xavier, advocat, periodista i comediògraf. Tot això va durar fins al 1936, quan va començar la nostra guerra civil. Miquel Regàs se'n va anar a l'exili, i es va endur els plafons de ceràmica. Durant aquells tres anys fatídics, Can Culleretes es va convertir en restaurant econòmic, i el 1950 va passar a mans d'Antoni Jaumà, que era el cuiner. Però Jaumà no va tenir sort, i va decidir posar el local a la venda. Francesc Agut, que havia treballat durant molt de temps al restaurant del seu oncle, se'n va assabentar pels diaris, i va decidir adquirir-lo. I si va mantenir el costum de la crema i la xocolata per a la celebració de bateigs i primeres comunions, tasca en la qual no donava l'abast, va optar per a dedicar-lo a restaurant, que va dirigir i dirigeix amb la seva esposa, Assumpció Manobens. Ella, la Susi, es cuidava d'atendre els clients; Francesc Agut, el Quico, de la cuina, i temps després els secundarien les dues filles, Montserrat i Alícia, i els dos gendres.

Can Culleretes va tenir importants tertúlies, de les quals en són testimonis els nombrosos retrats dedicats de catalans il.lustres que hi ha enganxats a les parets. I dos cartells de toros, que els va regalar Màrius Cabré, autor també, l'any 1982, d'una Auca de Can Culleretes.

Un restaurant evocador de la Barcelona d'altres temps. El més antic de Barcelona i el segon de tot Espanya. *

DR. RAFAEL VIDAL ANGLÈS

cirurgià dentista

telèfon 523 6018
horari de 10 a 1 i de 4 a 8 clave pin 530 2054
servei de contestador automàtic radio 227 7979

INSURGENTES SUR 682-305
DEL VALLE
02030 MÈXIC, D.F.

Margarita Tarragona d'Oliveres

Doctora en Psicologia

Psicoteràpia familiar, de parella i individual

Plantejament centrat en solucions

Telèfon: 280 17 95

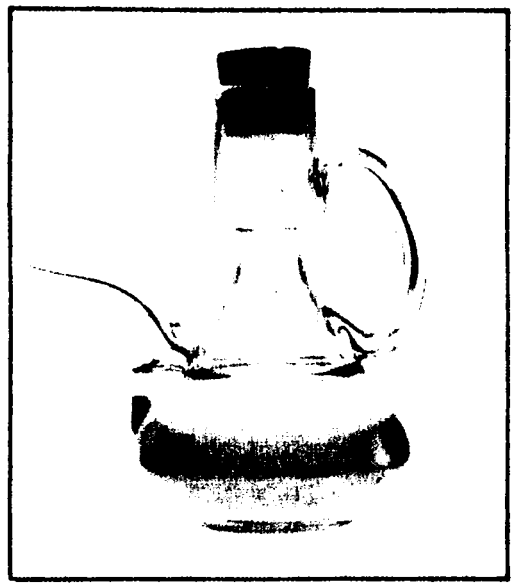

Les especialitats més exquisides de la cuina catalana a Mèxic.

MESON DEL CID

Humboldt 61 Mèxic 1. D.F.
Tels.·521.1940 521.1661 512.7629

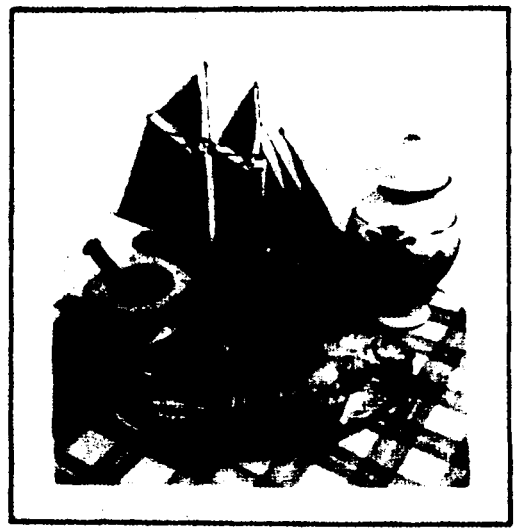

DISSABTES AL VESPRE SOPARS MEDIEVALS

TANQUEU EL CERCLE DE PROTECCIÓ AMB PRODUCTES

LA LÍNIA MÉS COMPLETA D'EQUIPS PER COMBATRE EL FOC
BRINDEM PROTECCIÓ CONTRA DEL FOC

Mantenimiento y Equipo Contra Incendio, S.A.
Coordinador General: Josep Ridaura
Peral 5
Colonia Santa María La Ribera
México, 06400, D.F.
☎ 547 31 31 / 547 50 52 FAX 547 65 19

OFFSET ENQUADERNACIÓ IMPREMTA

LA ANTORCHA, S.A. DE C.V.

TLAXCOAQUE No. 8, 06090 MEXICO, D.F.

588 51 72 (FAX) ***588 49 37***

CAPSES PLEGABLES, ETIQUETES, CATÀLEGS, MENÚS, ESTAMPAT A LA CALOR, TEXTOS PUBLICITARIS, DISSENY, FACTURES (AUTORITZACIÓ SHCP)

LA TORNA DESDE 1981

elle
BOUTIQUE

C / Isabelle Sandy, 6
Tel. 21706 Fax 21489

Plaça Co-Princeps, 5
Tel. 68 7 05

C / Les Escoles, 20
Tel. 89 7 06

Escaldes - Engordany
PRINCIPAT D'ANDORRA

SANTI SANTAMARIA

EL RACÓ DE CAN FABES

Carrer Sant Joan, 6 - Tel. (93) 867 28 51
Fax: 867 38 61
Sant Celoni
Barcelona

ÀNGELS SERRA

JOSEP COMAS I VIDAL

INJECCIÓ DE METALLS
D'ALUMINI I ZAMAC
Fabricació de Motllos

Vía A. López Mateos # 10
Col. Francisco Villa
54050 C.P.
Tlalnepantla, Edo. de México
Tel. 397 7172
Fax 362 1946

En la seva escapada a Andorra
HOTEL PELLISSE

Carns a la Brasa
Cuina Internacional
Telèfon 51 2 05
CANILLO
(Principat d'Andorra)

LA PAELLA

RESTAURANT

Avda. Les Escoles, 3
Telèfon 20 9 27
ESCALDES
(Principat d'Andorra)

PASTISSERIA SUÏSSA

JAUME BASSEGODA
ESPECIALITATS SUÏSSES I CATALANES
Parque España 7 (entre Oaxaca i Sonora)
ESTACIONAMENT PROPI
Tels.: 211 09 51
211 09 04

Syntorgan, S.A.

PRODUCTES QUÍMICS.
FARMACEUTICS.
INDUSTRIALS.
EXTRACTES VEGETALS.

SUR 4 No. 261
COL. A. ORIENTAL
DELG. IZTACALCO
08500 MEXICO, D.F.

TELS.
558-20-02
763-63-09

FAX
558-94-66

VIAJES PALMA, S.A. DE C.V.

Ofereix els seus serveis en tot
el relacionat amb viatges,
excursions, hotels, etc.
Sempre que volgueu viatjar consulteu-nos

Regina i Joana Serra Altimira

Insurgentes Sur 598, planta baixa
Colonia del Valle
03100 México, D.F.
Tels. 523 8367 i 536 1046
Fax 669 4339

avinguda Carlemany,
botigues Molines s/n
telèfon 20 722
Les Escaldes,
Principat d'Andorra

hotel-restaurant

Chalet del Golf

al cor del Pirineu

PUIGCERDA (GIRONA)
880 962 i 880 950

SOLCA
LLENCERIA
centre comercial monsa
avinguda carlemany 60-62
telèfon 23 854
LES ESCALDES

SOLER
BOUTIQUE
avinguda carlemany 34
telèfon 20 042
LES ESCALDES,
PRINCIPAT D'ANDORRA

JOSEP PUBILL

SPORT

SABATERIA
SASTRERIA

avinguda Carlemany 45
telèfon 20 986
LES ESCALDES,
PRINCIPAT D'ANDORRA

Història d'un document

JOSEP RIBERA I SALVANS

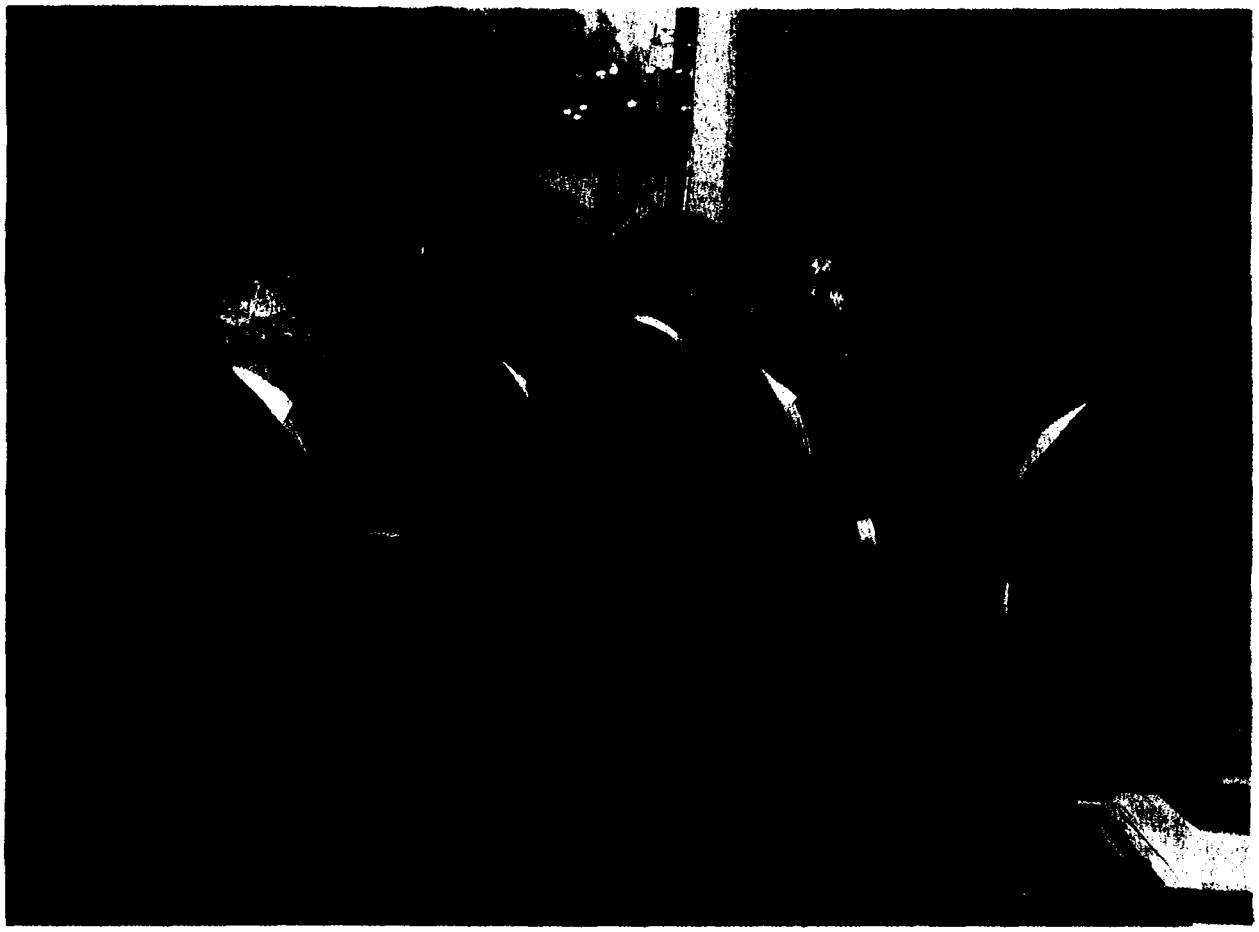

El president Pujol rep a la comissió de l'Orfeó Català de Mèxic abans de la Conferència

El temps ha anat passant. La demografia de les comunitats catalanes fora de Catalunya minva i sortosament no hi han noves emigracions compensatòries que n'assegurin un relleu adequat. Ja fa prop de dos anys que un petit grup de catalans recollint la inquietut compartida per molts sobre el futur de l'Orfeó Català de Mèxic començà a reunir-se periòdicament per a reflexionar i parlar del tema. De les converses en sorgí la idea de preparar un document que recollís les principals preocupacions per anar-lo a presentar al President de la Generalitat. Se'n parlà amb la junta directiva de l'Orfeó que compartí les idees i el grup es convertí en Comissió que es posà tot seguit a la feina. La comissió estava formada —per ordre d'an-

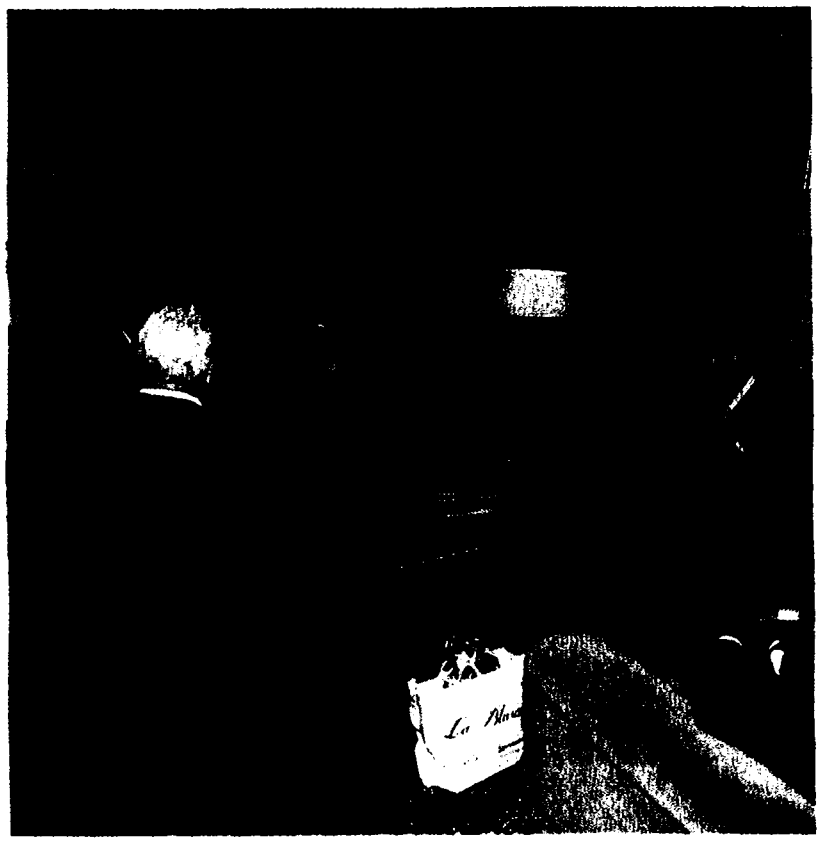

La recepció del president de la Generalitat, Jordi Pujol, al grup de consocis format per Bartomeu Costa-Amic, president de la nostra entitat, Manuel Gaya, Gabriel Ventosa, Ricard Escobedo, Josep Ribera i Rodolf Santamaria

tiguitat — per tres ex-presidents de l'entitat: Josep Ribera i Salvans, Josep Vidal i Aluja i Ricard Escobedo i Icart, i pels presidents de la Immobiliària Casa Catalana: Gabriel Ventosa i Ruera i Manuel Gaya i Canalda. Amb les idees de tots, el primer s'encarregà de la redacció d'un document de vuit pàgines que es titulà "Futur de les entitats catalanes fora de Catalunya" i en el que es tractaven de reflectir les següents preocupacions bàsiques i que no sols afectaven el nostre casal sino en forma similar els altres centres catalans de llarga trajectòria catalanista i que es qualificaren de centres històrics: d'una banda i com ja s'ha mencionat, la minva demogràfica natural de les comunitats de l'exterior, sols migradament atenuada per uns pocs nou vinguts per raons de feina — en molts casos temporals — i de l'altra la necessitat de la Catalunya normalitzada de projectar-se enfora en tots aquells aspectes que la dinàmica d'un país del primer món comporta.

Com fer coincidir els dos interessos? Com assegurar la pervivència dels centres històrics i potenciar a l'ensems la necessitat de llençar Catalunya enfora? El document compendià una gran varietat d'inquietuds en quatre àrees diferenciades: a) estímul de les activitats comercials, industrials, turístiques, artístiques, etc., b) creació d'una intercomunicació eficient entre les nostres institucions de govern i els casals, c) activació de la projecció de la llengua i cultura catalanes en els països de residència i d) beneficis socials als catalans de fora.

Mentre s'elaborava aquest treball la Generalitat anuncià la celebració a Barcelona de la que en digueren Primera Conferència de Centres i Agrupacions Catalans al món a finals d'octubre de l'any passat i en la que a més dels mèrits d'una trobada de catalans de fora es discutirien cinc ponències específiques: programa d'ajuts a l'emigrat; les comunitats de l'exterior i la promoció econòmica de Catalunya; la

Jordi Pujol, acompanyat de Bartomeu Costa-Amic i del doctor Cardús, a la inauguració de la Trobada

El president de la Generalitat inaugura la Conferència de Centres i Associacions Catalanes al Món

difusió cultural; institucionalització de la presència catalana en el món i les entitats i el jovent. Amb el nostre document ens haviem avançat però era evident que en els dos projectes hi havien molts punts de coincidència.

La Comissió decidí viatjar a Catalunya unes setmanes abans de la trobada pensant que el nostre document podia tenir un cert valor d'orientació. Gestionada l'audiència amb el president Pujol es tingué una entrevista amb ell el dia 5 d'octubre de 1994 en la seva oficina del Palau de la Generalitat on li fou lliurat l'original del document, explicant-li l'extracte del contingut. També se li entregà una mostra d'art prehispànic com a present simbòlic dels catalans de Mèxic. Catalunya i Mèxic foren els dos temes d'una llarga i cordial conversa i ens oferí veure'ns de nou durant la nostra estada, anticipant el seu desig de fer cada vegada més en l'actuació exterior de Catalunya. Assistiren a l'entrevista amb el Molt Honorable senyor Jordi Pujol els mencionats membres de la Comissió —amb l'excepció de Josep Vidal que no pogué viatjar a Catalunya—: senyors Escobedo, Ventosa, Gaya i Ribera i també el president i vicepresident de l'Orfeó Català de Mèxic: senyors Costa-Amic i Santamaria, que representaren la nostra entitat en la Trobada de Centres i que arribaren anticipadament per a poder ser-hi presents. Degut a la carregada agenda oficial no fou possible que la nostra representació tornés a reunir-se amb el president per a revisar el document. La majoria del grup retornà a Mèxic després de la conferència dels centres. Ricard Escobedo qui ja resideix a Barcelona i Josep Ribera que es quedà més temps a Catalunya es veieren repetidament amb el bon amic Josep Nubiola, responsable dels Casals Catalans a la Generalitat —a qui s'ha de felicitar entusiàsticament per l'organització i èxit de la Trobada— i tre-

El grup de catalans de Mèxic que assistiren als actes es fotografia amb Jordi Pujol

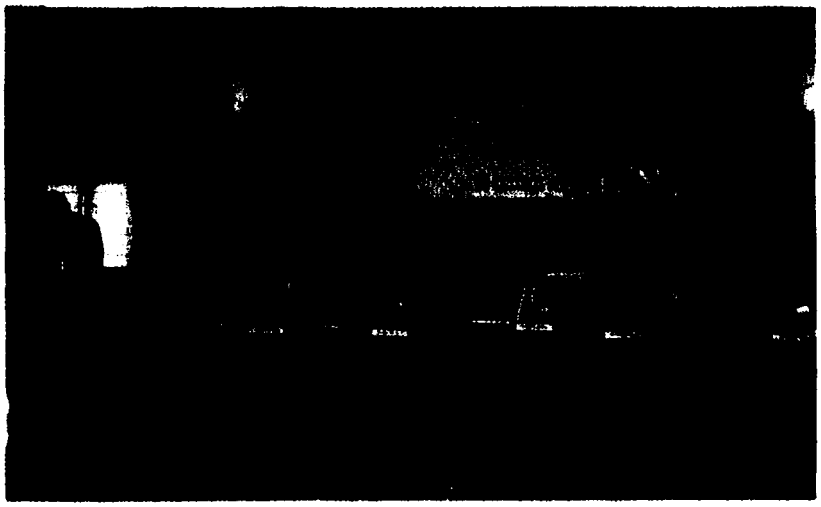

Josep M. Murià llegeix la seva ponència

ballaren junts en l'anàlisi del document i possible resposta del mateix. Finalment Josep Ribera vegé novament al president Pujol qui instruí a Nubiola per a que ens donés una resposta oficial, la qual datada el 27 de desembre de 1994 ja tenim a les nostres mans.

Sobre les propostes fetes en el nostre document i sense pretendre treure res de context en la resposta, en una part d'aquesta es diu:

"En aquest sentit, podem apuntar dues dades positives. La primera és la voluntat manifestada pel Molt Honorable senyor Jordi Pujol d'avançar en sintonia amb l'esperit del document que li vareu presentar i en sintonia igualment amb les conclusions aprovades en la Conferència esmentada. La segona, manifestada igualment en aquesta Conferència, és la conscienciació de diversos departaments de la Generalitat en els seus deures relatius als conciutadans residents en altres terres i a les oportunitats de cooperació amb ells que s'ofereixen.

"No sabria acabar sense expressar, davant el que significa en general el vostre document, el meu sentiment d'admiració pel vostre afany lloable de contribuir des de la distància, ara com abans, a la vida catalana en aquest moment de consolidació nacional. Des de la Generalitat, esperem no defraudar-vos."

Podem dir dones, que la tasca iniciada mesos enrera ha estat acomplerta i que n'estem contents. Evidentment que s'hauran d'anar veient els resultats de les nostres propostes. La recomanació fou que totes elles havien de fer-se al redós dels casals. Els resultats dependran, a Catalunya, a més de la voluntat de fer-ho, dels recursos disponibles i de la priorització que s'estableixi, i a fora, a Mèxic en el nostre cas, de la persistència en l'acció i del seguiment que s'hi doni.

Primera Conferència de Centres i Agrupacions Catalanes al Món

Com s'ha referit abans, el Comissionat per a Actuacions Exteriors de la Generalitat de Catalunya organitzà aquesta trobada a Barcelona els dies 27, 28 i 29 d'octubre de 1994, que aplegà uns tres cents catalans d'arreu del món. Hi assistiren representacions de casals de tot Europa i d'Amèrica des del Quebec a l'Argentina i fins d'Austràlia. La Conferència fou inaugurada pel Molt Honorable President senyor Jordi Pujol en el Saló de Sant Jordi del Palau de la Generalitat i clausurada per ell mateix al Palau de Llotja de Mar que fou la seu principal per a les ponències. Al final es tingué un dinar de comiat al nou Hotel Arts del port olímpic també amb la presència del President que conversà i es fotografià amb el grup de Mèxic. Els representants de l'Orfeó invitats a la trobada foren el president i vicepresident de l'entitat, senyors Costa-Amic i Santamaria, del club d'empresaris catalans, senyors Jaume Romagosa i August Pi-Sunyer, dels catalans de Puebla: senyor

Jordi Gaya, i dels de Guadalajara: senyor Enric Mas. Tots ells enviaren treballs previs en relació als temes de les diverses ponències. La representació total de Mèxic fou de les més nodrides ja que a més d'aquests invitats oficials hi assistiren els membres de la Comissió consultiva, alguns catalans que havent viscut a Mèxic ara resideixen a Catalunya, com els amics Ricard Escobedo, Pau Ruiz i Agustí Lorente i catalans de l'Orfeó de pas per Barcelona com Josep Comas, gairebé tots ells acompanyats de les seves mullers. Els nostres assistents es repartiren en les diverses ponències per a fer entre tots una cobertura total dels temes. De les conclusions la Generalitat n'ha de fer l'edició i en el que fa al seguiment de les proposicions el president Pujol va demanar que es nomeni una comissió que representi als assistents i que torni a Barcelona pel proper mes de setembre per a revisar amb ell els avenços que es vagin fent. Ja s'ha obtingut el compromís de que Mèxic formarà part d'aquesta comissió que encara no s'integra. Aquesta Conferència tingué molta importància ja que fou la representació davant la nostra màxima institució de govern d'una població de 150 a 200 mil catalans que viuen fora de Catalunya.

A més de les gestions anteriors, aprofitant l'estada a Catalunya es tingueren una sèrie d'activitats adicionals:

La Comissió consultiva, invitada pel president Pujol, assistí a les sessions del Ple del Parlament de Catalunya, on es presentà i debatí el pla per a la present legislatura.

Anà a Andorra a felicitar al cap del govern, senyor Oscar Ribes, trametent-li l'agraïment dels catalans de Mèxic per la seva tasca a les Nacions Unides i arreu dels Països Catalans a favor de la projecció de la cultura catalana. Se li lliurà també una mostra d'art prehispànic.

Feu visites a les instal.lacions i arxiu històric de l'Hospital de Sant Pau i al vicepresident del F.C. Barcelona, senyor Nicolau Casaus i per gestió del senyor Manuel Gaya es visitaren també dues empreses importants de Catalunya, com Catalana Occident d'assegurances i Juvé i Camps vinícola, on es rebé l'hospitalitat dels seus directius senyor Josep M. Serra i senyor

D' esquerra a dreta:
no identificat, Cristià Aiguadé, de Xile, Josep Ibáñez, dAnglaterra i Manuel R. Gaya, de Mèxic

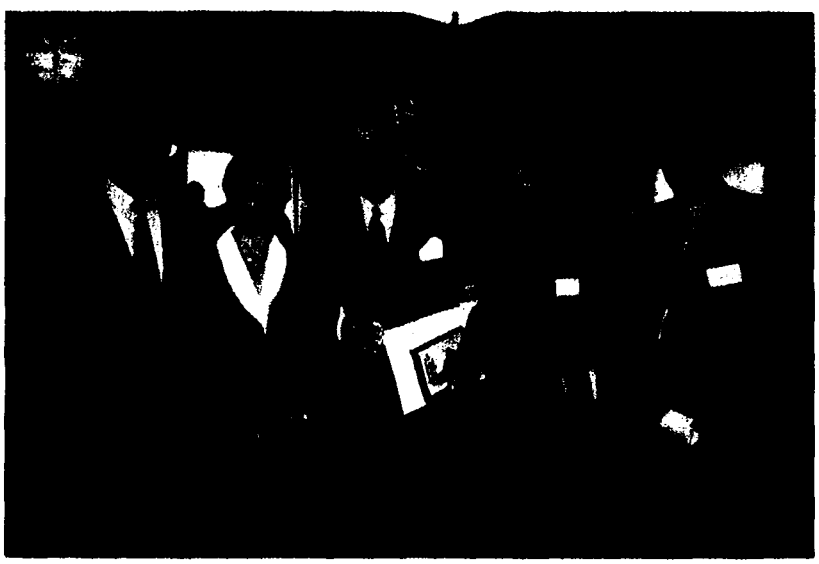

Pere Pi-Sunyer, Núria Ascoaga, Pere Grasses, Manuel R. Gaya i August Pi-Sunyer

Rodolf Santamaria, Josep Ribera, Ricard Escobedo,
Manuel R. Gaya i Bartomeu Costa-Amic saludant al cap de govern andorrà,
Oscar Ribes i Reig

Morros en la primera i del senyor Juvé i senyora en la segona.

Amb la resta del grup es feren visites al Parlament de Catalunya, al port olímpic, a la Sagrada Família, a l'Ajuntament de Barcelona, a Montserrat on es tingué l'oportunitat de saludar i parlar amb l'abat Bardolet sobre la importància de l'exili català a Mèxic, a la Fundació Enciclopèdia Catalana, a caves de Sant Sadurní, al camp de futbol i museu del F.C.Barcelona, a les instal.lacions olímpiques i al convent de Sant Jeroni de la Murtra on sembla que Colom fou rebut al retorn del primer viatge a Amèrica.

Josep Maria Murià i Josep Bru de Guadalajara —el primer en qualitat de president del Colegio de Jalisco— assistiren també a la Conferència de casals catalans on participaren en la ponència de cultura. Uns dies després, ambdós foren oradors en la presentació de dos llibres en el consolat de Mèxic a Barcelona: un co-patrocinat per la Generalitat de Catalunya i el Colegio de Jalisco sobre *Cuentos mexicanos de autores catalanes*, recopilats i traduïts per Bru, i l'altre sobre *Jalisco: Un cop d'ull a la seva història* de Murià. Avel.lí Artís-Gener (Tísner) i el cònsol de Mèxic Edmundo Font també participaren a l'acte. Amb el cònsol, Bartomeu Costa-Amic visità Sant Joan de les Abadesses per a homenatjar Nunó.

Finalment Josep Ribera i Ricard Escobedo tingueren una entrevista amb Eliseu Climent, editor del setmanari *El Temps* i promotor incansable de tot el que es fa per la nostra cultura comuna a València i el qual oferí el material de la seva publicació per a fer-ne lliure ús si en un moment determinat ens pot ser útil a Mèxic.

Amb tot el que s'ha descrit fins aquí no s'ha pretès fer un inventari exhaustiu del que els catalans de l'Orfeó han fet durant la passada tardor a Catalunya. A més de les activitats col.lectives tots els que visitaren el nostre país tingueren llurs propis contactes personals que també contribuiren a enfortir els llaços entre els catalans de dins i els de fora. Sens dubte es pot dir amb satisfacció que els resultats han estat altament positius.*

Biblioteca

En els darrers mesos de l'any 1994, el nombre de llibres totalment processats i a punt per al lector que vulgui consultar-los, és de 7 380.

Han arribat algunes obres força interessants, de la col·lecció "Comissió Amèrica i Catalunya 1992", donades per la Generalitat de Catalunya, com ara *Abya-Yala, Antología de Literaturas Americanas*.

Entre els llibres antics que són a la Biblioteca de l'Orfeó des de fa molts anys, n'hi ha de ben curiosos com és *Joán Garín e Satanás* d'Artur Capdevila, dedicat per l'autor a Gabriela Mistral, a Buenos Aires, l'any de 1936. Es tracta d'una llegenda mística que passa a la muntanya sagrada de Montserrat, escrita en forma de diàleg. L'obra fou editada a Barcelona per l'Institut Gràfic Oliva de Vilanova el 1935 i dedicada a la memòria de Santiago Artigas.

Per tal que els nostres visitants les puguin fullejar amb facilitat, tenim exposades unes obres molt belles, com ara *Barcelona*, editada per l'Ajuntament de la ciutat l'any 1980 i que parla de la seva història, la vida, la cultura i l'economia, tot acompanyat d'unes molt bones fotografies. També hi ha *Barcelona a la vista*, un àlbum de fotografies de la capital i els seus voltants, amb textos de Juli Francesc Guibernau, editat a Barcelona per Antoni López, editor; no té l'any en què fou fet però se sap que és de començament de segle.

El contingut de la Biblioteca de l'Orfeó ha augmentat aquest mes amb la compra de vuit llibres d'art que enriqueixen en gran mesura la nostra col·lecció.

Viatge a Catalunya

Un grup de joves descendents de catalans s'està preparant per conèixer la terra dels seus avis. Es tracta d'una vintena de nois i noies nascuts a Mèxic que saben que en la seva identitat hi participen dues cultures: la mexicana i la catalana. Aquests xicots i xicotes (entre 13 i 25 anys) volen viure la realitat de la "dolça Catalunya" de la que fins ara no en sabien més que per les descripcions, les anècdotes,àels records, l'enyorança que l'avi o l'àvia els hi havien transmès amb emoció i fervor. A l'Orfeó Català de Mèxic, des del més de setembre passat, aquests nois i noies estan aprenent el català, la història de l'art, la cultura de Catalunya. El juliol o l'agost propers, uns quants faran un recorregut per la ruta de l'art romànic català. Uns altres tindran una estada en algun camp de treball a Catalunya. Des d'ara estan aprenent a conèixer i estimar les seves arrels catalanes, com coneixen i estimen les mexicanes.

L'Orfeó Català de Mèxic està fomentant, en profunditat, el diàleg entre dues grans cultures: la mexicana i la catalana.

I aquests descendents de catalans i de mexicans ens provaren que, per als joves, no existeixen les fronteres.

Inmobiliaria Casa Catalana

El passat 27 de març hi hagué una junta de consell de la "Inmobiliaria Casa Catalana", en la qual s'anomenà a Gabriel Ventosa i Ruera com a conseller "A" per a substituir Ricard Escobedo, que ara resideix a Catalunya. Es decidí celebrar Assemblea Ordinària el proper 24 d'abril, a les 19:30 en primera convocatòria i a les 20:00 en segona, amb el següent ordre del dia: I. Informe del Consell d'Administració respecte a les activitats de l'exercici social corresponent a l'any 1994; II. Presentació del balanç general i dels estats financers corresponents a l'any 1994; III. Informe i dictamen del comissari; IV. Aprovació i modificació en el seu cas del balanç general; V. Resolució sobre els resultats; VI. Nomenament de consellers "B"; VII. Assumptes generals, i VIII. Lectura i aprovació de l'Assemblea amb les resolucions que es prenguin.*

HOTEL NUÑEZ URGEL
* * * *

HOTEL EURO·PARK
* * *

GRUPO NÚÑEZ i NAVARRO

HOTEL GRAN VIA
* * *

HOTEL PARAL·LEL
* *

central de reserves: urgell 232 - 34
08036 barcelona
telèfon: 322 4153
fax 419 0106

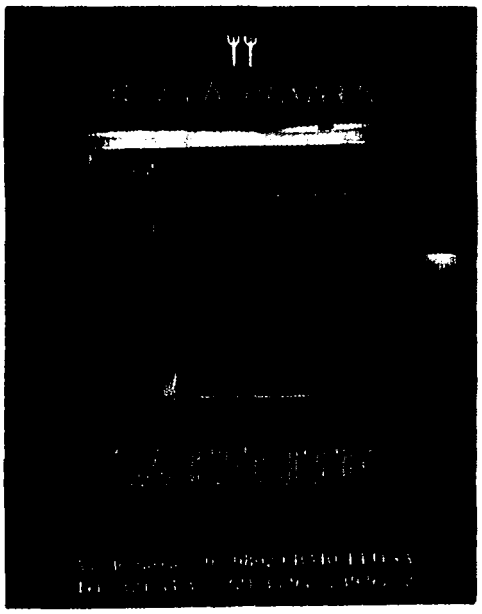

RESTAURANT SATÉLITE

de A. MAGRANÉ

Avinguda de Sarrià 10
08029 Barcelona

Tels. 321 3431 i 321 3595
Fax 419 6389

EGACOLOR, S.A. DE C.V.

Maquinària i productes per a la indústria tèxtil

Avenida de las Torres # 3
Colonia Lomas de San Lorenzo
Atizapán de Zaragoza, Estado de México
☎ 362 37 57
362 36 30

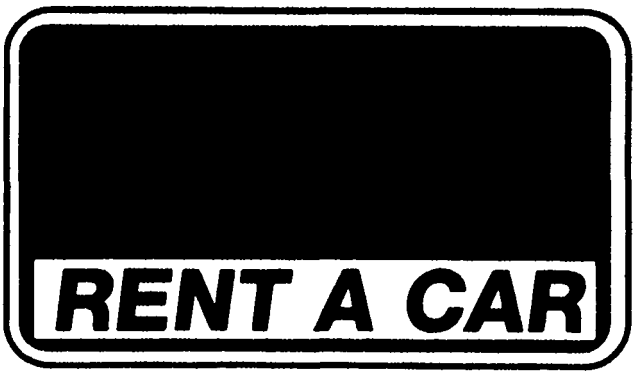

LLOGUER DE COTXES, MOTOS I MINI BUS 9

ENTREGUES A AEROPORTS, ESTACIONS DE TREN, PORT I HOTELS AMB RESERVA PRÈVIA

CONSULTI TARIFES ESPECIALS PER A SOCIS DE L'ORFEÓ CATALÀ

telèfons (343) 439 3880 *i* 322 7951
fax (343) 410 8271
oficina central carrer londres 31 08029 barcelona

centre quiropràctic benet, s.c.

Examen i tractament de la columna vertebral i del sistema nerviós, previ estudis radiològics i neurològics (termografia) i anàlisi postural

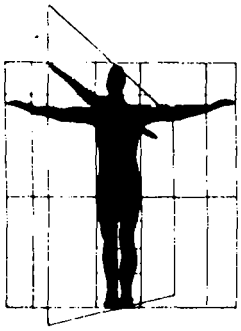

DR. ENRIC BENET CANUT
Palmer College of Chiropractic
Ced. Prof. 38 1973

GUTEMBERG 133 COLONIA ANZURES 11590 MEXICO, D.F.
TELS.: 250-0433 250-8796 251-3055 FAX: 205-5140

MEMBRE DE:
- COLEGIO DE PROFESIONISTAS CIENTIFICO QUIROPRACTICOS DE MEXICO, A.C.
- SOCIEDAD CIENTIFICO QUIROPRACTICA DE MEXICO, A.C.
- FEDERACION MEXICANA DE QUIROPRACTICA DEPORTIVA, A.C.
- FEDERACION LATINOAMERICANA DE QUIROPRACTICA, A.C.
- WORLD FEDERATION OF CHIROPRACTIC - Federació Mundial de Quiropràctica
- AMERICAN CHIROPRACTIC ASSOCIATION - Associació Americana de Quiropràctics
- INTERNATIONAL CHIROPRACTORS ASSOCIATION - Associació Internacional de Quiropràctics
- FEDERATION INTERNATIONALE DE CHIROPRACTIQUE SPORTIVE - Federació Internacional de Quiropràctica Esportiva

VIVES
1968

1995
Vives Molins

ANDORRA

José Revueltas no. 247-1
Col. Villa de Cortés
03530 México, D.F.
☎ 579 2727 Fax 5798810

Importacions de papers adhesius
i papers especials
fixter Fills de A. Fàbregas

CASA DE CAMBIO TAMIBE, S.A. DE C.V.

La casa de canvi dels catalans

Compra-venda de tota mena de divises
Venda de trasferències a Espanya
Xecs en pessetes convertibles
Compra de xecs en dòlars a pensionats i molts més serveis
Pregunteu

Oficina matriu
Insurgentes Sur 575 / Col. Nápoles / Mèxic, D.F. / ☎ 682 2427

Sucursals a Mèxic, D.F.
❖ Zona Rosa: Niza 11, Colonia Juárez ❖ San Ángel: Av. Revolución 1349, Tlacopac
❖ Extremadura: Extremadura 72, Insurgentes-Mixcoac ❖ C.C. Insurgentes: Insurgentes Sur 347, Colonia Roma
❖ Aeroport Internacional, Arribada Internacional ❖ Lomas: Reforma 110, Lomas de Chapultepec
❖ Plaza Manzana: División del Norte 2943-9

Sucursals a Pachuca, Hgo.
❖ Centre: Av. Juárez 406 ❖ Perisur: Local 4 Isla L, Blvd. Felipe Ángeles

Musclos a la marinera * Arròs a la cassola * Bacallà a la museline d'all o a la llauna * Costelles de xai amb allioli
Perdiu amb farcellets de col * Nata amb maduixes
A on? Al Costa Vasca? Al Costa Vasca, també, és clar.
Louisiana 16, Col. Nápoles. Tels. 6874025 * 6874123 * 5230120

QUALITAT I PRESTIGI

CAVA EXTRA BRUT

JUVE Y CAMPS

"RESERVA DE LA FAMILIA"

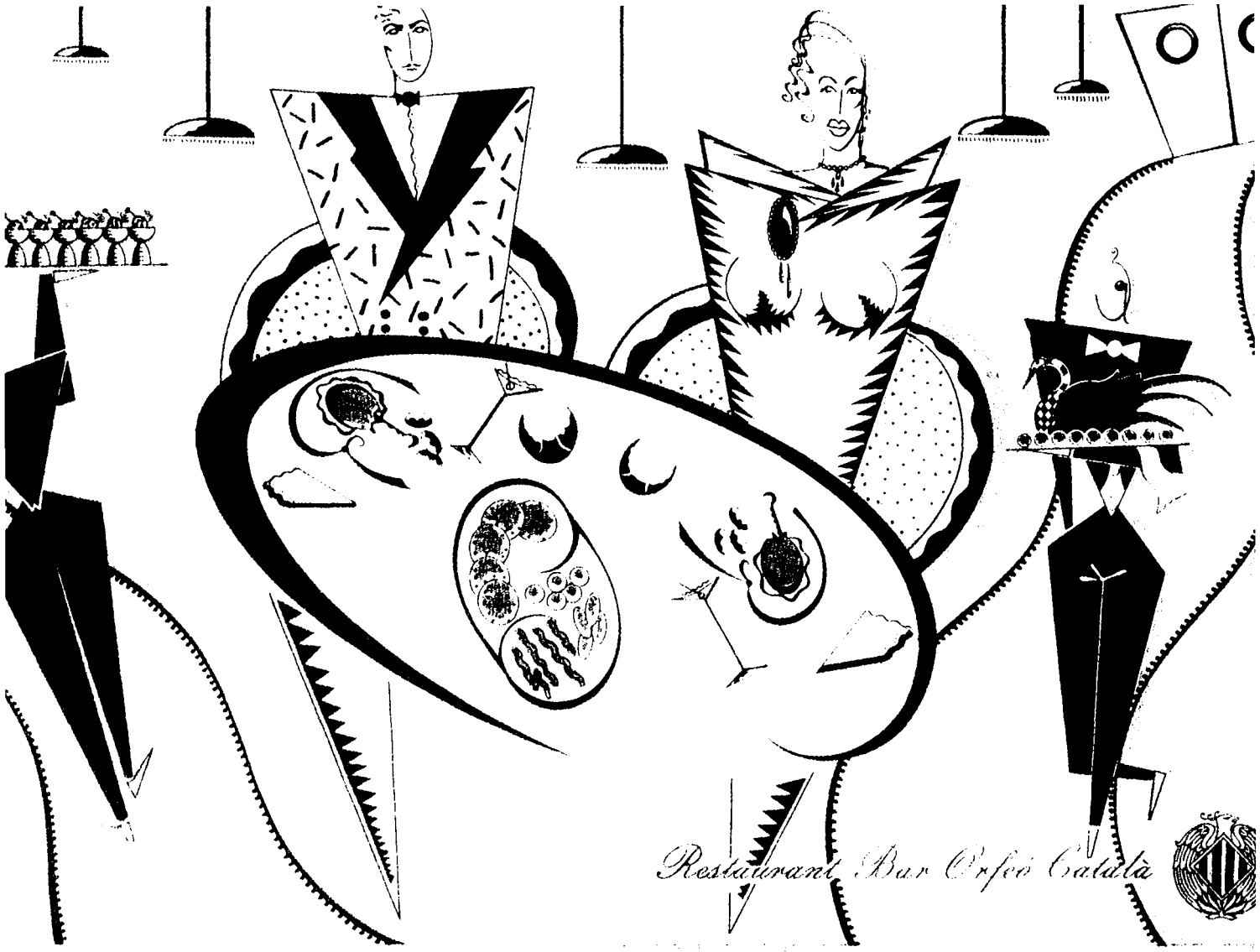

"Oferta de vins"

Gran Barón (vi negre)
Vilobí del Penedès
Caixa amb 12 botelles N$ 242.00
2 caixes - 10% descompte

Cava Vall Formosa
Vilobí del Penedès
Caixa amb 12 botelles N$ 363.00
2 caixes - 10% descompte

Cava Robert J. Mur
Brut Nature
Sant Sadurní d'Anoia
Caixa amb 6 botelles N$ 231.00

Cava Juvé i Camps Reserva de la Família
Brut Nsature, Extra Brut
Caixa amb 6 botelles N$ 480.00

Comandes: **Restaurant-Bar Orfeó Català**
Marsella 45 Col. Juárez
Tels. 207 9310 / 208 8781 / 2088703 Fax: ext. 14

Temin sales privades on pot celebrar les seves festes i reunions
Aprofiti el descompte de soci en els seus dinars de negocis
Valet parking

RESTAURANT I SALONS PER BANQUETS

EXPERIÈNCIA I DISTINCIÓ EN GASTRONOMIA I SERVEI

OBERT TOTS ELS DIES PER ESMORZARS I DINARS

AMFITRIÓ

JOAN PONSÀ I CALL

FORESTA

DISPOSA DE SALONS PER TOTA MENA D'ACTES DES DE 10 A 600 PERSONES

BATEJOS * COMUNIONS * BAR/MITZUA * GRADUACIONS * NOCES * ANIVERSARIS

* SEMINARIS * CONFERÈNCIES * EXPOSICIONS

RESERVES 5916
259 2668
2965
FAX 570 6014

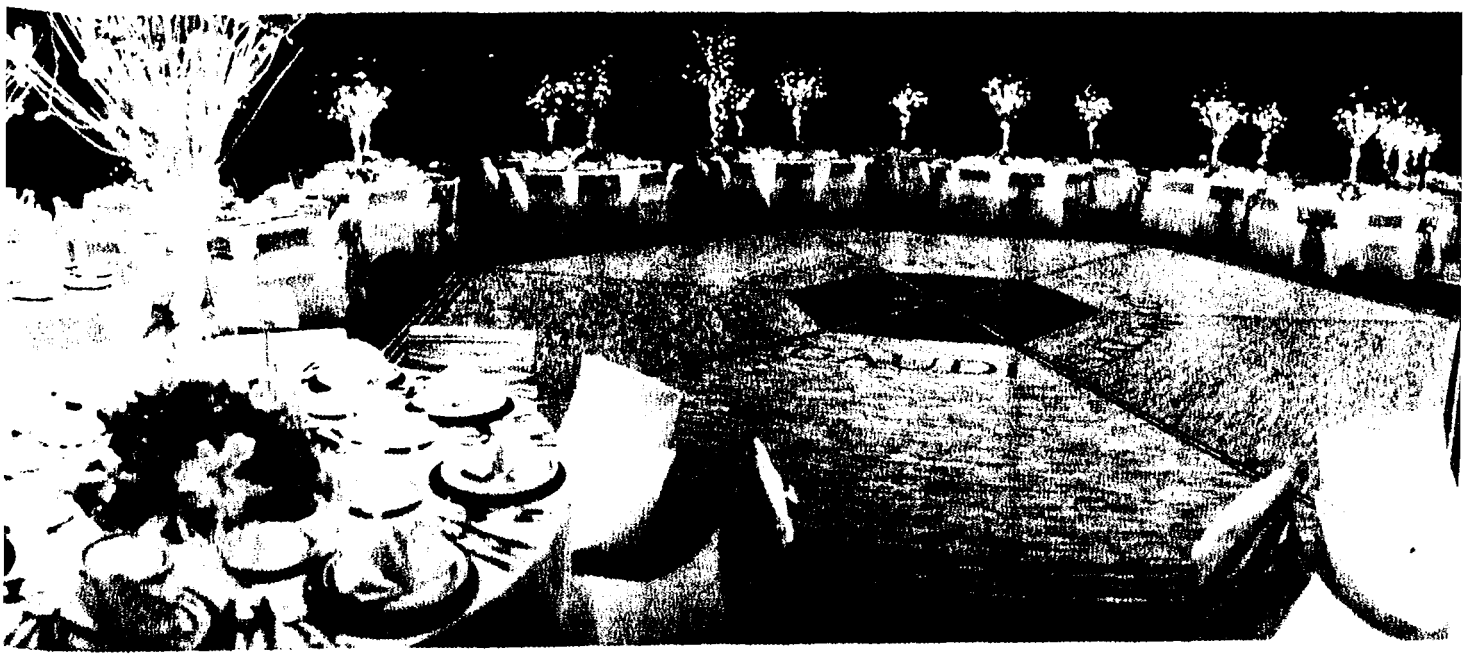

AV. CONSTITUYENTES 800 LOMAS ALTAS C.P. 11950 MEXICO, D.F.
AMPLI ESTACIONAMENT AMB VALET PARKING

PERGAMINO
REGISTRO
PAPEL
PERGAMINO
GVA
RRO
PAPEL
REGISTRO
LA IMPRESION DE
UNA GRAN MARCA